

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«МИКОЛАЇВСЬКА ФІЛІЯ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ»**

Кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи

Допущено до захисту

Протокол № _____ від « ____ » _____ р.

«РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ (2000-2021рр.)»

Кваліфікаційна робота
студентки 4 курсу,
групи ІБАС-28М
Юхимовської Дарини Олексіївни

Науковий керівник:
доктор історичних наук, доцент
Баковецька Ольга Олександрівна

З М І С Т

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІОКУЛЬТУРНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (2000-2021рр.)	7
1.1. Технологічні інновації як основа процесу модернізації бібліотек України	7
1.2. Проектний підхід до розвитку бібліотечної сфери	14
1.3. Інформаційно-комунікаційний сервіс бібліотек України: зміст та стратегії розвитку	23
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. БІБЛІОТЕЧНА АДВОКАЦІЯ ЯК НОВИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (2000-2021рр.)	33
2.1. Адвокаційна діяльність бібліотек: сутність, принципи, завдання	33
2.2. Адвокаційна кампанія: основні етапи підготовки та проведення	40
2.3. Роль Української бібліотечної асоціації у розвитку бібліотечної адвокації	46
Висновки до розділу 2	56
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Бібліотеки виступають активною силою, що сприяє, поширенню освіти, культури та інформації та як важливий фактор, сприяючий підтримці ідей миру і духовності через людські помисли, тому ЮНЕСКО у Маніфесті про публічні бібліотеки закликає центральні та місцеві органи влади надавати підтримку і активно сприяти розвитку бібліотек. На рівні держави, цьому сприяє схвалення Кабінетом Міністрів України «Матеріалів до «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [33], за якою вектор розвитку бібліотек України спрямований на євроінтеграцію, сталий економічний, соціальний і екологічний розвиток, що передбачає надання рівних можливостей кожному члену суспільства. У матеріалах до стратегії зазначено, що «роль публічних бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини недооцінена, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій» [33].

Бібліотеки з їхньою багатовіковою історією завжди були для пересічної людини уособленням храму мудрості, хранителями історичної пам'яті, гарантами її збереження. Поняття «публічна бібліотека» сьогодні, відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», визначається як загальнодоступна установа [38]. Проте публічна бібліотека не просто надає послуги всім верствам населення, вона є гарантом забезпечення рівного доступу до інформації. В центрі її уваги стоїть пересічна людина зі спеціальними і загальнокультурними потребами, певними життєвими інтересами. Змінюються ідеологія і концепція колишньої масової бібліотеки; в основі діяльності публічної бібліотеки покладено пріоритет загальнолюдських цінностей. Доступ до знань, ідей та думок в усій їхній різноманітності відіграє важливу роль у збереженні і розвитку демократичного суспільства, що робить роль публічної бібліотеки особливо значущою [9, С. 25].

Бібліотеки мають потужний потенціал консолідації суспільства, дотримання європейських цінностей, інтеграції України у європейське співтовариство, підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. Для цього бібліотеки потребують актуалізації документно-інформаційних ресурсів, покращення матеріально-технічної бази і технологічної інфраструктури, підвищення рівня інформатизації, розвитку нових компетенцій персоналу та підвищення рівня соціального забезпечення бібліотекарів. Якісні зміни у діяльності бібліотек сприятимуть ефективним суспільним перетворенням [9].

В умовах інтеграції України до європейського інформаційного простору ресурси і послуги бібліотек набувають статусу стратегічних, оскільки безпосередньо впливають на рівень соціально-економічного розвитку, інформаційної безпеки держави та сприяють розбудові демократичного громадянського суспільства. Посилюється роль бібліотек у розвитку демократичних засад управління державою, соціальної сфери, формуванні національного інформаційного простору, розвитку науки, освіти, культури. Бібліотеки як соціальні інституції забезпечують збереження культурної спадщини та історичного досвіду, зафіксованого у документній формі, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання України та світу.

Проблеми трансформації сучасної бібліотеки та значення людського фактору у цьому процесі почали розглядатися на початку 90-х рр. ХХ. ст. Важливий внесок в дослідження цього напрямку на монографічному рівні належить професору А. С. Чачко.

Теоретичну базу дослідження забезпечили фундаментальні положення теорії бібліотекознавства, викладені в працях С. І. Барабаш, К. С. Бережної, В. С. Білоус, Т. І. Вилегжаніної, О. В. Воскобойнікової-Гузевої, І. О. Давидової, Т. О. Долбенко, В. В. Загуменної, І. Ю. Терещенко та ін.

Мета дослідження – з'ясувати основні напрями розвитку бібліотечної справи в Україні у період з 2000 по 2021 рр.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі розв'язано такі задачі:

- дослідити динаміку розвитку бібліотек України у період з 2000 по 2021рр.;
- проаналізувати технологічні інновації бібліотек України у період з 2000 по 2021рр.;
- провести дослідження проектного підходу до розвитку бібліотечної сфери;
- проаналізувати особливості інформаційно-комунікаційного сервісу бібліотек України на сучасному етапі;
- вивчити практику бібліотечної адвокації як нового вектору розвитку бібліотек України;
- обґрунтувати сутність, принципи та завдання адвокаційної діяльності бібліотек;
- визначити основні етапи підготовки та проведення адвокаційної кампанії;
- проаналізувати роль Української бібліотечної асоціації у розвитку бібліотечної адвокації.

Об'єктом дослідження є бібліотечна справа в Україні.

Предметом дослідження є процеси розвитку бібліотечної справи в Україні у період з 2000 по 2021 рр.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати та висновки дослідження були представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Культурологічні трансформації ХХІ ст.: від теорії до практики» (м. Миколаїв, ВП «МФ КНУКіМ», 18 листопада 2021 р.).

Структура кваліфікаційної роботи. Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою і завданнями дослідження, логікою подання матеріалів і висновків. Вона складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг – 68 сторінок: основний текст – 62 сторінки, список використаних джерел – 50 найменувань. Оригінальність тексту кваліфікаційної роботи – 76 %.

РОЗДІЛ 1. СОЦІОКУЛЬТУРНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (2000-2021рр.)

1.1. Технологічні інновації як основа процесу модернізації бібліотек України

Бібліотечні інновації є основою процесу модернізації бібліотек України. Модернізація публічних бібліотек тісно пов'язана з інноваційною діяльністю, так як одним із завдань бібліотечної інноватики є виявлення специфіки та розробка механізмів стратегічного управління, що дозволяє, з урахуванням довгострокової перспективи, забезпечувати ефективний розвиток публічної бібліотеки [9, С. 22].

Активні техніко-технологічні, організаційні, функціональні трансформації бібліотек України мають проводитись за умов формування інноваційної політики розвитку бібліотек.

Процеси всеохоплюючої інформатизації перетворюють виробництво і використання інформації на головну рушійну силу соціально-економічного та соціально-культурного прогресу. Головною метою бібліотек України як ланки інформаційної інфраструктури держави стає перероблення інформаційних ресурсів у «нове знання» і забезпечення умов доступу користувачів до необхідної їм інформації. За умов інформатизації суспільство потребує змін та активізації не тільки інформаційного ресурсу, а й інформаційного потенціалу бібліотек, наближення його до потреб і сподівань користувачів, різних соціальних груп і структур. Ці процеси бібліотека здійснює шляхом трансформації бібліотечно-інформаційного виробництва [9, С. 41].

Реалії сьогодення підтверджують факт того, що основою глобальних змін у сучасному суспільстві є утворення його єдиного інформаційного простору на базі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Сформувалась глобальна система соціальних комунікацій, що сприйняла всі

інновації ІКТ як основи функціонування реального і віртуального інформаційного простору, в тому числі це відноситься до публічних бібліотек.

Відповідно до Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [43], схваленої Кабінетом Міністрів України, модернізація матеріально-технічної бази й інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек є одним із стратегічних напрямів розвитку бібліотечної справи. Реалізація цього напрямку передбачає створення потужної сучасної матеріально-технічної бази й інформаційно-технологічної інфраструктури публічних бібліотек відповідно до міжнародних стандартів для надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та універсального доступу до інформації. Передумовами техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України є: інформатизація всіх сфер суспільства; інтенсивний розвиток і значне поширення інформаційних технологій; необхідність бібліотек відповідати новим потребам суспільства.

Активна інформатизація суспільства та зростаючі потоки інформації сприяли процесу інформатизації бібліотек, який активізувався з прийняттям Закону України «Про національну програму інформатизації». При Міністерстві культури була створена Міжвідомча рада з питань інформатизації бібліотек, до складу якої ввійшли не тільки фахівці бібліотечної справи, але й програмісти, учені, працівники Національного агентства з питань інформатизації, представники інших державних органів управління, Книжкової палати України. Головне завдання ради – вироблення дій, спрямованих на розвиток міжвідомчої кооперації бібліотек, формування і використання електронних баз даних, розвиток мережевих технологій взаємодії бібліотек, формування телекомунікаційного середовища для взаємного доступу до інформаційних ресурсів [9].

У середині 80-х рр. ХХ ст. розпочалися комп'ютеризація бібліотек та створення відділів та секторів комп'ютеризації. Згодом почали виникати локальні мережі як спроба оптимізувати діяльність установ, підвищити

ефективність їх роботи. Розвиток локальних мереж був пов'язаний з необхідністю оперативно передавати дані в межах невеликої території [9].

Перший етап інформатизації бібліотек України (кінець 80-х - перша половина 90-х рр. XX століття) був спрямований на виконання завдань, пов'язаних з початком автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів. На цьому етапі в бібліотеках: розпочато створення електронних каталогів в двох напрямках – ввід нових надходжень та паралельна ретроконверсія карткових каталогів; розпочато впровадження в практику роботи публічних бібліотек автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем.

Другий етап інформатизації (друга половина 90-х років XX століття – початок XXI століття) спрямовані на виконання завдань з подальшої автоматизації внутрішніх процесів, переходу до мережових технологій, використанні можливостей Інтернет/Інтранет-технологій, виходу у зовнішній простір. Це вбачається у тому, що в бібліотеках: продовжуються процеси створення ЕК; починається розвиток корпоративних бібліотечних проектів; створюються корпоративні бібліотечні систем за регіональною ознакою; у 66 бібліотек з'являється можливість виходу в Інтернет. Таким чином, другий етап інформатизації відзначився широким застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій і створенням умов доступу до електронних ресурсів для користувачів.

Третій етап інформатизації (2000-ні рр. XXI століття) публічних бібліотек України відзначився першими спробами формування електронних бібліотек, активного створення і представлення власних інформаційних ресурсів в мережі Інтернет, організації доступу до повних текстів в режимі віддаленого доступу. Це вбачається у тому, що в бібліотеках: здійснено перехід на інтегровані АІБС, які мають увесь спектр забезпечення внутрішніх технологічних завдань бібліотеки і відкриті для онлайн-інтернетрежимів; комп'ютеризовано переважну більшість всіх внутрішніх бібліотечних технологічних процесів; засвоєні технології дистанційного запозичення на основі корпоративної взаємодії бібліотек за протоколами Z39.50; створені

електронні каталоги; створюються сайти та портали з можливостями пошуку та замовлення електронних копій документів. Інформаційні технології, які становлять базу інформатизації, здійснювали трансформаційний, стимулюючий вплив на діяльність бібліотек.

Ці процеси посприяли модернізації матеріально-технічної бази публічних бібліотек та їх трансформації. На основі аналізу статистичних збірників «Бібліотечна Україна в цифрах», які видає Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого спираючись на «Зведення річних звітів про діяльність бібліотек сфери управління Міністерства культури України» та на дані Електронної системи моніторингу базової мережі публічних бібліотек України, досліджена динаміка трансформацій, що відбулися в публічних бібліотеках України за період кінець 2007 р. - початок 2017 р. [10-22].

У 2008 р. із 18 349 публічних бібліотек персональними комп'ютерами володіли лише 1 585 книгозбірень, що складало 8,6% від загальної кількості. У продовж наступних років спостерігається стабільне зростання кількості комп'ютеризованих бібліотек [21]. За підсумками 2016 р. їх кількість 5 025 книгозбірень, що складає 30,9%. За цим показником позитивна динаміка вказує на поступову інформатизацію публічних бібліотек України, але не можна не відмітити її низькі темпи [22].

Досліджуючи стан матеріально-технічної бази, виявлено, що в публічних бібліотеках України кількість персональних комп'ютерів у 2008 р. складала 6 517 машин. Потрібно відзначити у 2009 р. збільшення чисельності персональних комп'ютерів понад на 1 тис. одиниць порівняно з 2008-м роком, що становило 7 222 (це приблизно 2,5 ПК на бібліотеку).

У 2013-му р. серед 18 тис. бібліотек 4 300 були обладнані персональними комп'ютерами (кількість ПК – 17,5 тис., тобто за 4 роки вона збільшилася на 10 тис.) [46]. На кінець 2013 року комп'ютери мали близько 24% публічних бібліотек.

У 2014 році лише 25,1% публічних бібліотек володіли комп'ютерами (4 013 бібліотек). Кількість сільських бібліотек, обладнаних комп'ютерами,

становить 2 087 установ, тобто лише 13%. Кількість бібліотек, які мають доступ до мережі інтернет 3 304 (20,7%). І тільки 1 439 (11%) бібліотек сільської місцевості мають цей доступ. Комп'ютерний парк публічних бібліотек у 2014 р. налічував 15 284 [21].

У 2015 р. продовжилася тенденція комп'ютеризації публічних бібліотек. Так загалом лише 27,6% публічних бібліотек мають комп'ютери (4 583 бібліотеки). 2 399 сільських бібліотек мають комп'ютери, що становить лише 14,5%.

За підсумками 2016 р. комп'ютерний парк склав 18 305 машин, що майже в 3 рази більше ніж у 2008 р.

У 2008 р. доступ до мережі Інтернет мали 729 бібліотек, їх кількість за підсумками 2009 р. – 879 (3 991 точок доступу). За результатами 2013 р. доступ до мережі Інтернет був у 3 559 бібліотек (14 377 точок доступу) [13]. Тобто в період з 2009 по 2013 р. кількість бібліотек, підключених до мережі Інтернет, збільшилася на понад 2,5 тис. Найбільше комп'ютерів підключених до мережі Інтернет у Дніпропетровській (166), Вінницькій (107), Луганській (93), Херсонській (91) ОУНБ. Найменші показники мають серед ОУНБ: Харківська (24), Хмельницька (32), Львівська (36), Одеська (38) [9, С. 73].

Станом на 2014 р. публічні бібліотеки України мали 12 631 комп'ютер з доступом до Інтернету – майже 82,6%, від загальної кількості ПК [9]. У 2015 р. кількість бібліотек, що надають доступ до мережі Інтернет становить 3 628 (21,9%); і тільки 1 606 (9,7%) сільських бібліотек мають цей доступ. Комп'ютерний парк публічних бібліотек налічував 17 016 машин, з яких 14 266 (84%) під'єднані до мережі Інтернет. За підсумками 2016 р. до Інтернету підключено 3 953 публічні бібліотеки України, що говорить про збільшення їх кількості порівняно з 2008 р. у 5,5 разів. Ця позитивна динаміка зумовлена участю бібліотек у благодійних проектах та програмах [9, С. 74].

В сучасних умовах, щоб функціонувати як центр дозвілля, публічним бібліотекам необхідно при проведенні соціокультурних заходів вдаватися до використання новітніх технологій, що неможливо без наявності у бібліотеці

необхідного *мультимедійного обладнання*. До мультимедійного обладнання відносяться: телевізори, проектори, екрани, мультимедійні програвачі, мікрофони, інтерактивні дошки, музичні центри, екрани, відеокамери, цифрові фотоапарати та інше. Широке застосування мультимедійних технологій в публічній бібліотеці здатне різко підвищити ефективність проведення соціокультурних заходів. Використання мультимедійного обладнання у бібліотеці:

1. Сприяє покращенню її іміджу в очах місцевої громади, вона позиціонує себе сучасним закладом, що йде в ногу з часом;
2. Підвищує привабливість бібліотеки в очах потенційних партнерів, і створює нові можливості для взаємовигідних партнерських зв'язків;
3. Позитивно впливає на популярність бібліотечних заходів, покращує їх якість, наочність, естетику і ефективність засвоєння інформації,
4. Сприяє утворенню, розвиває пізнавальні інтереси читачів, просуває читання, стимулює звернення до книги, як першоджерела;
5. Привертає до бібліотеки нових читачів, ініціативну молодь, допомагає людям старшого покоління подолати недовіру до новітніх технологій;
6. Зобов'язує працівників бібліотек підвищувати свою професійну підготовку та компетентність, набувати навичок роботи з сучасними технічними засобами;
7. Стимулює розвиток творчості, самовираження, втілення ідей, обмін культурними та суспільними цінностями.

На 2007-й р. тільки 3 276 публічних бібліотек мали в складі своєї матеріально-технічної бази мультимедійне обладнання (5 764 одиниць), а у 2009-му р. їх чисельність зменшилася до 2 600 установ, а кількості пристроїв збільшилася до 5 747 [19]. Мультимедійне обладнання у публічних бібліотеках налічує станом на кінець 2016 року 6 418 одиниці. Всього мультимедійні засоби мають 2093 бібліотеки, це лише 13%. Кількість бібліотек, які мають мультимедійне обладнання коливається від 84 одиниць (Івано-Франківська обл.) до 722 одиниць (Вінницька обл.).

Упровадження інтернет-мережі та цифрових технологій відкрило нову інформаційну еру, створило необхідні умови для переходу до суспільства знань. Це визначило й перегляд ролі бібліотек у майбутньому суспільстві знань як сучасного інформаційно-комунікаційного закладу, діяльність якого оснований на використанні сучасних технічних пристроїв та технологій. Модернізація матеріально-технічної бази, яка розпочалася в бібліотеках України з початком інформатизації триває й понині.

Оскільки модернізація матеріально-технічної бази й інформаційнотехнологічної інфраструктури бібліотек є стратегічним напрямом розвитку бібліотечної справи, то її реалізація сприятиме створенню потужної сучасної мережі публічних бібліотек, діяльність яких буде заснована на сучасних інформаційних технологіях, відповідно до міжнародних стандартів. Таким чином, підтримка державою техніко-технологічних трансформацій пришвидшить темпи розвитку бібліотек України в цифровому світі [9, С. 81].

З початку 2000-х рр. зі значним поширенням інформаційних технологій бібліотечна діяльність набула нових форм, які реалізовувалися за допомогою технологій WEB 1.0. та WEB 2.0. Бібліотеки в умовах розвитку інформаційного суспільства не можуть у своїй діяльності обмежуватися наданням користувачам інформації лише в друкованій формі. На цьому етапі постає необхідність надання доступу до інформаційних ресурсів, що надзвичайно важливо для суспільства, адже забезпечить надання у відкрите користування дуже важливої для суспільного розвитку інформації, що вироблена попередніми поколіннями, перевірена практикою і може бути орієнтиром у сучасному інформаційному виробництві [9].

Розвиток електронних технологій сьогодні вможливує оновлення традиційних форм бібліотечної роботи, оснований на надаванні фондів для віддаленого використання користувачем. Серед них найпопулярнішими є *електронні бібліотеки*. Забезпечують керування значними обсягами електронних ресурсів спеціальні відділи новітніх технологій. Такі нові

підрозділи корисні для сучасних споживачів у процесі створення, пошуку і використання інформації [27].

Водночас означений процес через брак фінансових та кадрових ресурсів здійснюється надто повільно. Дещо поліпшило ситуацію відкриття в публічних бібліотеках різних регіонів інтернет-центрів, кожний з яких пропонує користувачам не менше п'яти робочих станцій, підключених до світової мережі, консультації та навчання методикам пошуку в ній. Ці структурні підрозділи створили бібліотеки переможці конкурсів проектів «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)», «Вікно в Америку». Серед них значна кількість районних і навіть сільських бібліотек. На базі ОУНБ реалізується проект «Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі публічних бібліотек» [25]. До послуг користувачів публічних бібліотек – центри європейської інформації, всеукраїнська мережа яких налічує 24 центри, що працюють у структурі ОУНБ. У їхній компетенції: надання консалтингових послуг та безплатного доступу до інформаційних ресурсів (як традиційних, так і електронних) інституцій Європейського Союзу, інших європейських організацій; інформування про економічні, політичні, освітні та культурні процеси, котрі відбуваються в країнах Європи, можливості здобуття освіти, участі в наукових, молодіжних та інших програмах ЄС. На базі центрів європейської інформації здійснюються різноманітні освітньо-інформаційні заходи, спрямовані на популяризацію знань і сприяння інтеграції України в європейське співтовариство [26].

1.2. Інформаційно-комунікаційний сервіс бібліотек України: зміст та стратегії розвитку

Використання новітніх інформаційних технологій в сучасних умовах є невід'ємною умовою бібліотечної діяльності, а з переходом до суспільства знань відбувається формування нового типу користувача, який вимагає

оперативного отримання інформації. В зв'язку з цим створення та підтримка власних web-сайтів стали одними із головних і перспективних напрямків роботи сучасної бібліотеки – наукової, вузівської чи публічної та джерелом доступу до її ресурсів. Сайт бібліотеки в сучасних умовах служить передусім для реалізації її інформаційної функції.

Веб-сайти публічних бібліотек, як правило, містять традиційний набір, що включає контактну, історичну і рекламну інформацію, точки доступу до безпосередньо бібліотечних і зовнішніх інформаційних ресурсів. Досвід свідчить, що створення веб-сайтів в Інтернеті незмірно підвищує престиж бібліотеки – адже інформація про бібліотеку попадає у всесвітню мережу, розширюється число її реальних і потенційних користувачів. Бібліотечний сайт представляє і рекламує все різноманіття її інформаційних ресурсів. Із запровадженням Інтернет-технологій багато традиційних бібліотечних процесів модернізуються з допомогою веб-сайту [9, С. 110].

Перш за все, на веб-сайті публічні бібліотеки представляють власні інформаційні ресурси: ЕК, повнотекстові документи, нові надходження, матеріали конференцій та семінарів, проведених бібліотекою, публікації співробітників, інформацію про бібліотеку, її послуги та проекти, наукову діяльність, науково-методичну, просвітницьку роботу, видавничу діяльність, новітні технології, корпоративну діяльність, новини, події.

Завдання, які вирішуються сайтом сучасної публічної бібліотеки, виражені в наступному: активній реалізації інформаційних функцій бібліотеки; наданні доступу широкого кола користувачів до власних бібліотечних баз даних, електронного каталогу, методичних і наукометричних баз, доступ до повнотекстових документів; наданні доступу читачів до інформаційних ресурсів глобальної мережі в цілях задоволення їх інформаційних потреб; наданні допомоги читачам у оперативному інформаційному пошуку і отримання ними необхідних матеріалів; розвитку інформаційної культури користувачів за допомогою їх звернення до вебсайту

бібліотеки; розвитку професійних навичок і умінь співробітників бібліотеки в процесі створення і підтримки веб-сайту.

Дніпропетровська ОУНБ на своєму сайті в рубриці «Читай – формат не має значення!» розмістила інформацію про нову послугу, яка дозволяє всім бажаючим прочитати на своєму мобільному обладнанні (за допомогою QRКоду) кілька сторінок запропонованих творів і прийняти рішення щодо того, чи читати всю книгу. Бібліотеки використовують блоги для інформування про книги. Великою популярністю серед молоді користуються блоги Рівненської ОУНБ «Порадник читача», Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара «Бібліотека без бар'єрів» та Волинської ОУНБ ім. О. Пчілки «Бібліотечна веселка».

На сайті Тернопільської ОУНБ досить цікавими є розділи «Рейтинг книг та журналів» (книги-лідери, які завоювали найбільший рейтинг популярності серед читачів абонементу, а також популярні періодичні видання відділу читального залу), «Вийшли з друку» (інформація про нові покажчики, огляди та бюлетені), «Віртуальні виставки», що містять рейтинг книг і періодичних видань (світовий BEST, український BEST, книга – відкриття року, бестселери авторів Тернопільщини, книги на електронних носіях), інформацію про нові надходження та видання бібліотеки. Відділами бібліотеки створено дев'ять блогів.

Херсонська ОУНБ ім. Олесь Гончара у своїй «Книжковій шафі» надає користувачам доступ до аудіозаписів творів класичної та сучасної художньої літератури, матеріалів краєзнавчого характеру, які читають актори драматичного театру, бібліотекарі, студенти Херсонщини.

Також заслуговує на увагу віртуальний проект Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара під назвою «Музей книги», який створено для популяризації фондів бібліотеки (відділу рідкісних видань), історії і культури книги взагалі. Сайт проекту структуровано за спеціальними розділами: «Стародруки очима часу», «Взірці поліграфічної майстерності», «Рукописні документи». Бібліотекарі постійно наповнюють сайт новим контентом, оперативно

реагують на коментарі до текстів і дають онлайн-консультації для відвідувачів. Українська бібліотечна асоціація визнала «Музей книги» кращим бібліотечним проектом 2012 року [9, С. 113].

Останнім часом бібліотеки активно застосовують соціальні мережі для організації професійного спілкування та взаємодії з читачами, бібліотечного обслуговування, навчальної діяльності та рекламних заходів, вибираючи найбільш необхідне програмне забезпечення, розвиваючи форми миттєвих відповідей, використовуючи інші засоби інтерактивної комунікації, що наближає їх до користувачів, робить більш релевантними в сучасному інформаційному суспільстві, формує новий імідж бібліотеки, підвищує соціальну активність користувачів за рахунок залучення до створення бібліотечного контенту та ін.

Беззаперечним є той факт, що вже сьогодні соціальні сервіси розширюють професійні контакти, заохочують пошук нового стилю й пріоритетів, творчої волі, ідей співробітництва та їхньої реалізації у бібліотечній галузі, формують позитивний імідж книгозбірень, допомагають закріпити кредит довіри до них у користувачів та інших учасників інформаційного суспільства, стимулюють останніх стати партнерами в розвитку [45].

Соціальні мережі стали одним із способів популяризації читання серед широкої аудиторії. Проаналізувавши активність бібліотек за їх присутністю у найбільш популярних соціальних мережах, можна зробити певні висновки. У соціальній мережі Facebook мають свої сторінки всі обласні бібліотеки. Бібліотеки також активно реєструють офіційні сторінки в Instagram та створюють офіційні канали на YouTube. Наприклад, досить цікаво Херсонська ОУНБ на своїй сторінці у YouTube проводить віртуальну екскурсію своєю книгозбірнею, рекламує послугу бронювання літератури, викладає сюжети про заходи, які проходять у бібліотеці. Житомирська та Тернопільська ОУНБ зареєстровані в соціальній мережі Google+.

Поєднання традиційних форм роботи з новими сучасними технологіями дає відмінний результат. Сайти, блоги та сторінки в соціальних мережах наблизили бібліотечні послуги до молодих читачів, стали потужним інструментом заохочення до читання, позитивно вплинули на розвиток читацької аудиторії, підвищили ступінь поінформованості користувачів. Застосування інформаційних технологій розширює можливості бібліотек та коло їх реальних і потенційних користувачів [9, С. 114].

Працівниками бібліотек створено низку блогів і груп у соціальних мережах, зокрема: блог відділу абонементу Чернівецької ОУНБ ім. М. Івасюка «Книжковий простір» інформує про кращі книги року та нові надходження літератури у відділи бібліотеки, розміщує буктрейлери на книги сучасних українських письменників. Миколаївська ОУНБ ім. О. Гмирьова підтримує бібліотечний блог «Книжковий континент». Цей блог для тих, хто любить книги та читання, це своєрідний майданчик, де відвідувачі можуть вільно спілкуватися, ділитися враженнями від прочитаного, отримувати допомогу або пораду у пошуку книг та просто залишати свій коментар. Цікавими також є блоги «Порадник читача» (Рівненської ОУНБ), «Бібліотека без бар'єрів» (Херсонської ОУНБ імені О. Гончара), «Бібліотечна веселка» та «Читальники» (Волинської ОУНБ ім. О. Пчілки).

Бібліотеки усвідомлюють, що вони не можуть залишитися осторонь від всезростаючого потоку електронної інформації. Адже широкомасштабне виробництво інформації в електронній формі та величезна кількість джерел, що існують винятково в електронному вигляді, створюють середовище, у якому бібліотека повинна опанувати віртуальні ресурси не тільки для споживання інформації, а й для того, щоб заявляти про себе, надаючи в мережі інформацію про свої продукти та послуги [45].

Вважається, що чим більше послуг пропонує бібліотека користувачам, тим повніше використовується її потенціал. Формування асортиментної політики в процесі створення та надання інформаційних продуктів та послуг публічних бібліотек, розширення їх кола за рахунок впровадження інновацій

дали змогу бібліотекам надавати сервісні послуги: відправлення або приймання повідомлень електронною поштою; користування послугами Інтернету; пошук інформації у мережі інтернет на замовлення; запис інформації на флеш накопичувачі; друк на принтері; комп'ютерний переклад тексту; сканування; копіювання. Використання сучасних технологій в обслуговуванні користувачів підвищує ефективність використання ресурсів бібліотеки і полегшує шлях користувача до інформації, надає престиж, привабливість бібліотеці [45].

Сьогодні зростає кількість людей, яким потрібно оперативно отримувати релевантну інформацію. Для цього необхідне обслуговування користувачів за допомогою електронної пошти передплаченими новими виданнями різної тематики, аналітичною, реферативною інформацією, ксерокопіями необхідних матеріалів; також, на договірній основі з організаціями готувати тематичні добірки, здійснювати запис інформації з Інтернету на дискети, як це робиться в бібліотеках інших країн світу; по-третє, необхідно розширювати перелік послуг користувачам (наприклад, ознайомлення на веб-сайті з виставками, що проходять у бібліотеці, матеріалами читацьких конференцій тощо) [45].

Активне впровадження сучасних форм обслуговування на базі використання мережевих технологій передбачає створення електронних інформаційних ресурсів, віртуальні консультації, електронна доставка документів (ЕДД) та інші послуги, які користуються великим попитом у користувачів.

Послуги ЕДД надають переважно ОУНБ. Електронна доставка документів в бібліотеках здійснюється декількома шляхами, а саме: пересилання файлів із зображенням сторінок документів за електронною адресою «основної» бібліотеки користувача з наступним роздруковуванням на принтері і наданням читачеві копії на паперовому носії; пересилання файла за електронною адресою користувача; розміщення файла на сервері бібліотеки, звідки інформацію забирає сам користувач (у цьому випадку йому

надсилається повідомлення про виконану послугу); пересилання файла з використанням шифрування або анонімної програми підтримки читачів каналом онлайн [9, С. 117].

Послуги ЕДД надають своїм користувачам Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Одеська, Чернігівська ОУНБ, майже усі бібліотеки надають ці послуги на платній основі. Отримати електронні копії документів з фонду бібліотеки можна звернувшись до служби електронної доставки документів (ЕДД). За її допомогою замовляються копії статей з газет і журналів, фрагментів книг, які надсилаються на електронну адресу читача. Дніпропетровська ОУНБ, крім електронної доставки документів, надає послуги сканування текстів, фотокопіювання, ксерокопіювання із фонду бібліотеки, проведення наукової та мистецтвознавчої експертизи [9, С. 116].

Упровадження у роботу багатьох бібліотек нових комунікативних технологій пододало наявні бар'єри в обслуговуванні користувачів. Так, у Вінницькій ОУНБ впроваджуються віртуальні сервіси для віддалених користувачів. Вона у 2003 р. одна із перших в Україні запровадила нову послугу «Бібліографічна довідка». У результаті активного впровадження новітніх інформаційних технологій, на сьогодні бібліотека має декілька Інтернет-ресурсів: офіційний сайт, електронний каталог, Вінницький інформаційний портал, низку тематичних електронних баз даних, блоги. Загалом віртуальну довідку запровадили 18 ОУНБ України, серед них Волинська ОУНБ. Бібліотека також надає додаткові платні послуги, серед яких підготовка сценаріїв, політурні та реставраційні роботи, проведення експертизи культурних цінностей та інше. Послуги віртуальної довідкової служби надають також Хмельницька обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка, Миколаївська обласна бібліотека для дітей імені В. Лягіна та Тернопільська обласна бібліотека для дітей. Корисним для користувачів є віртуальний сервіс Запорізької ОУНБ «Запис у бібліотеку online». Читацький

квиток отримується під час візиту в бібліотеку після пред'явлення посвідчення особи, що підтверджує основну інформацію форми попередньої реєстрації. Віртуальна довідкова служба є важливою формою довідково-бібліографічного обслуговування віддалених користувачів, але очевидно, що запровадження цього сервісу на сьогоднішній день є недоступним для багатьох публічних бібліотек.

До послуг користувачів публічних бібліотек – центри європейської інформації, всеукраїнська мережа яких налічує 24 центри, що працюють у структурі ОУНБ. У їхній компетенції: надання консалтингових послуг та безплатного доступу до інформаційних ресурсів (як традиційних, так і електронних) інституцій Європейського Союзу, інших європейських організацій; інформування про економічні, політичні, освітні та культурні процеси, котрі відбуваються в країнах Європи, можливості здобуття освіти, участі в наукових, молодіжних та інших програмах ЄС. На базі центрів європейської інформації здійснюються різноманітні освітньо-інформаційні заходи, спрямовані на популяризацію знань і сприяння інтеграції України в європейське співтовариство [26].

Публічні бібліотеки України, які на сучасному етапі виконують роль інформаційних центрів залучилися до Національного плану дій у рамках «Партнерства «Відкритий уряд»» затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. У межах ініціативи «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» Українською бібліотечною асоціацією у липні-листопаді 2013 р. було проведено спеціалізоване навчання для працівників бібліотек на базі регіональних тренінгових центрів. Учасники тренінгів на практиці засвоїли інструменти інтернет-серфінгу та вдосконалили навички користування сервісами електронного урядування [9, С. 126].

Бібліотеки України почали активне впровадження у свою діяльність послуг з надання доступу до електронного урядування. Соціологічне дослідження «Бібліотеки області та електронне урядування» проведене Кіровоградською ОУНБ [9] дало змогу проаналізувати ступінь використання

послуг з електронного урядування бібліотеками області. В дослідженні взяли участь центральні районні, міські, сільські бібліотеки, які підключені до мережі Інтернет. За його результатами, послуги з електронного урядування надають 97 публічних бібліотек області, або 17% від загальної кількості бібліотек. З них в сільській місцевості послуги з електронного урядування надають тільки 38 бібліотек – 8% від загальної кількості [9, С. 127].

Проведене дослідження дало можливість виявити перелік питань, з якими найчастіше звертаються громадяни: пошук роботи (65%), розрахунки пенсій (62%), реєстрації на ЗНО (57%), діяльність місцевих органів влади (51%), резервування квитків (36%), юридичні консультації (31%), подання скарг (21%), надання землі в оренду (18%), оплата житлово-комунальних послуг (15%), придбання товарів через Інтернет - магазини (14%).

Результати дослідження показали, що 65% відвідувачів потребують допомоги бібліотекарів в отриманні доступу до електронного урядування; 37% бібліотек області, які мають підключення до Інтернету, не надають послуги з електронного урядування; не всі бібліотеки активно співпрацюють з місцевою владою; недостатньо рекламуються послуги та майже не ведеться облік роботи з даного напрямку. Таким чином, електронне урядування також є одним з напрямів розвитку інформаційнокомунікаційного сервісу публічних бібліотек [9, С. 128].

Отже, інформатизація суспільства, яка поетапно розгортається як комп'ютеризація, автоматизація, медіатизація, доступ до мережевих технологій, суттєвим чином змінює організаційну структуру публічних бібліотек України.

На підставі цього можна окреслити основні напрямки трансформації організаційної структури публічних бібліотек України, а саме:

- організаційні зміни зумовлені розробленням та впровадження нових, гнучкіших типів організаційних структур;
- формуванням та використанням електронних інформаційних ресурсів, впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій;

- розвитком інформаційного сервісу;
- маркетинговою діяльністю;
- появою нових посад у штатному розписі;
- поширенням програмно-проектної діяльності;
- інноваційними напрямками методичної роботи [9, С. 97].

1.3. Проектний підхід до розвитку бібліотечної сфери

Під час радикальних змін найбільш адекватним механізмом управління стає проектна діяльність, яка є визначальною характеристикою організації роботи в науці, освіті, культурі та інших галузях, що вимагають постійних інновацій, ініціативи, вміння залучати ресурси і приймати управлінські рішення.

У соціально-економічному, глобальному аспекті управління проектами – це єдина цілісна методологія здійснення реформ. Тобто, можна сказати, що управління проектами – це управління змінами [47, С. 46].

У публічних бібліотеках проектування характеризується наступними особливостями:

1. Облік потреб населення при розробці і реалізації соціокультурних програм і проектів;
2. Орієнтація на соціально-значимі цілі, пов'язані із забезпеченням вільного доступу до інформації;
3. Міжгалузєва взаємодія фахівців при розробці проектних рішень;
4. Проблемно-ситуаційний підхід, що забезпечує оперативний відгук на актуальні проблеми як інформаційно-бібліотечного обслуговування, так і регіону в цілому;
5. Використання комплексу методів виявлення актуальних і перспективних проблем розвитку бібліотеки: соціологічних, культурологічних, управлінських, педагогічних, психологічних;

6. Обґрунтування механізму проектного управління в системі бібліотечного менеджменту;

7. Бібліотечне проектування відбиває і захоплює закономірності формування соціально-культурного середовища на різних рівнях: регіональному, обласному, державному [9, С. 143].

Управління проектом – це комплекс дій та заходів, пов'язаних з перевіркою рівня реалізації проектної діяльності, тобто оцінка рівня виконання завдань проекту, виявлення відхилень, недоліків та причин їх виникнення з метою подолання складних організаційних проблем.

Успіх реалізації проектів у публічній бібліотеці зумовлений організацією управління. При цьому не менш важливим є ефективне функціонування інформаційно-управлінської системи підготовки інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо реалізації проекту. Така система має ґрунтуватися на використанні сучасних комп'ютерних технологій, що сприяє: оцінюванню інформаційної бази проекту; аналізу використання завдань проекту; встановленню ефективного обміну інформацією [23].

Проектна діяльність полягає в усвідомленні й чіткому позначенні нових цілей і перспектив та спрямована на розвиток публічної бібліотеки. У процесі реалізації проекту йде освоєння сучасних інформаційних технологій, розвивається соціальна, партнерська і корпоративна взаємодія.

Проектне управління дозволяє зосередити обмежені ресурси публічної бібліотеки на принципових актуальних напрямках бібліотечної діяльності. Тому, багатоаспектна проектна діяльність, здійснювана на різних управлінських рівнях, сприяє:

- на державному рівні - забезпеченню розвитку бібліотек відповідно до сучасних вимог; створенню умов для багатоканального фінансування культурних ініціатив, розвитку спонсорства, меценатства;

- на обласному рівні - посиленню значущості в сучасному культурному житті регіону, залученню користувачів до інформаційних ресурсів;

- на муніципальному рівні - стабільному розвитку бібліотек, формуванню авторитету і високого іміджу, організації дозвілля, розширенню можливостей спілкування;

- на міжнародному рівні - розширенню співпраці і залученню інвестицій у бібліотечну діяльність.

Особливе значення методологія управління проектами має на муніципальному рівні, створюючи передумови системного і комплексного соціально-економічного розвитку на регіональному рівні. Управління проектами відкриває широкі можливості участі бібліотек в процесі формування соціокультурного середовища [23].

Діяльність по використанню і розвитку методів і засобів управління проектами у публічних бібліотеках повинна розвиватися в трьох основних напрямках. *Перший* з них - застосування наявних методів і засобів управління проектами. Існуючі методи управління проектами можна вже сьогодні застосувати у бібліотечній діяльності для вирішення актуальних проблем розвитку бібліотеки. Складність полягає в тому, щоб якнайшвидше і ширше здійснювати застосування цих методів і засобів на практиці, впроваджувати їх в організаційні форми і реальні умови здійснення бібліотечних проектів. Особливу роль тут повинно зіграти широке інформування керівників публічних бібліотек про ті розробки і програмні засоби управління проектами, які вже створені в Україні і за кордоном.

Другий перспективний напрям - адаптація і розвиток вже існуючих розробок до особливостей вітчизняних публічних бібліотек. Існуючі методи і засоби управління проектами мають бути в тому або іншому ступені адаптовані, тобто, застосовні в управлінні бібліотечними проектами і використанні відповідно до міжнародних стандартів. У рамках цього напрямку особлива увага повинна приділятися організації різних форм підвищення кваліфікації і навчання по оволодінню методикою розробки проектів.

Розробка нових методів і засобів управління проектами складає *третій* перспективний напрям. Застосування методики управління проектами в

нетрадиційній сфері, якою і є бібліотечна справа, вимагає розробки нових методів і засобів. Така розробка повинна здійснюватися на основі ґрунтовних наукових досліджень.

Специфіка управління проектами у публічних бібліотеках визначається широким розвитком інформатизації. Поява новітніх інформаційних технологій принципово змінила багато видів діяльності і привела до появи нових. Методологія управління проектами, розрахована на рішення складних проблем, що вимагають участі багатьох людей, відповідного ресурсного забезпечення, практично цілком основана на інформаційних технологіях, телекомунікаційних засобах, розвиненій матеріально-технічній базі [9, С. 145].

Проектна діяльність як інструмент соціально-економічної модернізації управління публічною бібліотекою, важлива умова її інноваційного розвитку. Активне застосування проект менеджменту в бібліотеках почалося в середині 90-х р. ХХ ст. З цього часу українськими бібліотеками втілено та реалізується значна кількість різноманітних проектів.

Мета проектної діяльності бібліотеки полягає у формуванні та підвищенні рівня інформаційної культури користувачів та співробітників; популяризації та рекламі електронних ресурсів бібліотеки; розробці нових інформаційних послуг для користувачів; систематичному вивченні динаміки їх інформаційних потреб; розширенні та підвищенні якості матеріальнотехнічної бази публічної бібліотеки та створенні комфортних умов для задоволення інформаційних потреб читачів. При цьому мета кожного окремого проекту повинна бути: чітко сформульована; реально досяжна за допомогою наявних ресурсів; відповідати напрямку діяльності організації [9, С. 145].

Проекти публічних бібліотек реалізуються за декількома основними напрямками, а саме: популяризація читання; позиціонування бібліотеки як громадської платформи; реклама бібліотечних послуг; залучення молодого покоління.

В межах реалізації проектів, що направлені на популяризацію читання серед населення, публічні бібліотеки України вдаються до найрізноманітніших акцій. Вони запускають вулицями міста «читаючі» тролейбуси, друкують мотиваційні плакати з відомими людьми, організують літературно-мистецькі вечори, поетичні марафони, літературні кафе та салуни, готують телевізійні програми та передачі на радіо, організують проведення презентацій книг і книжкових виставок, читацьких конференцій, семінарів для бібліотечних працівників, проводять соціологічні розвідки.

За цим напрямом ряд цікавих проектів здійснила Миколаївська ОУНБ ім. О. Гмирьова, серед них проект «Миколаївщина читає», що передбачав виготовлення плакатів на підтримку читання за участю відомих людей міста. У рамках проекту «Створимо націю читачів!» бібліотека провела акцію під назвою «Бібліомаршрут». Вперше вулицями міста Миколаєва почав курсувати «читаючий» тролейбус, в якому під час поїздки можна було ознайомитися не тільки з послугами бібліотеки та її фондами, а й читати книги у форматі буккросингу. Також бібліотекою був заснований культурнопросвітницький проект «Топорівські читання». Його основним завданням є популяризація творчості письменника, літературного критика, публіциста А. М. Топорова та інших просвітників Миколаївщини. У рамках проекту було організовано літературно-музичний вечір до 100-річчя від Дня народження поета Марка Лисянського «Вся життя в поезії» та поетичний марафон «Я вдиховенно Пушкіна читаю!» [9, С. 146].

Популяризації читання сприяв проект Одеської ОУНБ ім. М. Грушевського під назвою «Читаюча Одещина». Головною акцією проекту став обласний марафон «Відчуй радість читання», у рамках якого пройшли читацькі конкурси «Панночка читачка», «Пані читачка», «Пан читач», конкурси улюбленої книги «Книга – моя симпатія», на кращий слоган і художнє есе про читання та рекламу читання. Також було проведено свято книги і костюмовану молодіжну дискотеку під назвою «Ніч книги». Такий комплексний соціокультурний захід сприяв популяризації читання як

достойного, цікавого проведення вільного часу, зробив образ бібліотеки привабливим для учасників марафону.

Херсонська ОУНБ імені О. Гончара з 2013 року проводить регіональний весняний марафон читання «Книга на все життя». Він поєднує у собі велику кількість нетрадиційних форм просування читання – це і динамічна інсталяція «Дерево читацьких уподобань», міні-проект на склі «Щаслива дорога автора з легкої руки читача», флеш-моб «Читання – наш вибір», автограф-сесія «Літературне гроно Херсонщини», літературний круїз «На хвилі Люко Дашвар», зустріч-діалог «Молодь і читання: криза чи зміна формату?», тематичний вечір «Прототипи літературних персонажів» тощо.

У 2013 році Українська бібліотечна асоціація (УБА) започаткувала проект «Читай! Формат не має значення!», спрямований на підтримку читання у будь-якому форматі і передбачає три ключові завдання, які будуть реалізовані в бібліотеках України як місцях колективного доступу до інформаційних ресурсів: закупівля сучасних друкованих книжок; підписка на електронну періодику; закупівля електронних читанок для бібліотек України. У межах цього проекту пройшов Всеукраїнський флешмоб, присвячений 200-річчю від Дня народження Тараса Шевченка, до якого приєдналися більшість обласних бібліотек. По всіх містах України біля пам'ятників Великому Кобзареві звучала його поезія та твори, присвячені поетові, у виконанні читачів та працівників бібліотек [9, С. 147].

Позиціонування бібліотеки як громадської платформи реалізується бібліотеками України у різноманітних форматах, серед яких: створення арт-майстерень, коворкінг-центрів, спікінг-клубів, кіно-клубів, проведення музичних вечорів на яких жителі громади зможуть поділитися своїми ідеями, захопленнями та знайти однодумців.

Програмно-проектна діяльність як напрям соціально-економічної модернізації управління є особливо актуальною для дитячих та юнацьких бібліотек, які за допомогою проектного підходу заохочують до читання нове покоління користувачів. Обласні бібліотеки для дітей створюють свої власні

програми та проводять конкурси, спрямовані на підвищення читацької активності серед дітей та підлітків. Наприклад, Херсонська обласна для дітей розробила Обласну цільову програму підтримки та стимулювання читання «Канікули з книгою – 2015». Реалізується програма шляхом залучення до читання за допомогою рекомендаційних списків літератури «Що читати влітку» та участі дітей у тематичних літературних подорожах, іграх, квестах.

Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна розробила і запропонувала до впровадження проект «Велике читання», мета якого – допомогти бібліотечним працівникам Миколаївщини у розробці власної стратегії моделювання перспектив розвитку дитячих бібліотек і привернення уваги до виховання культури читання серед дітей та підлітків.

Обласні бібліотеки для юнацтва та юнацькі структурні підрозділи ЦБС взяли активну участь у Всеукраїнській акції «Українська молодь читає», яку проводила з березня по червень 2015 року Державна бібліотека України для юнацтва. Метою акції було активізувати заходи, які б сприяли розвитку читання, привернути увагу громадських та владних структур до читання молоді як важливого фактору збереження і розвитку національної культури. Акція була спрямована на підтримку авторитету читаючої людини, посилення мотивації до читання, покращання іміджу бібліотек як інститутів популяризації читання [9, С. 147].

Аналіз свідчить, що з року в рік форми проектної діяльності збагачуються, стають більш креативними, залучаються нові технології для їх втілення. Бібліотеки докладають безліч зусиль для формування свого позитивного іміджу та створення привабливого образу читаючої людини, а дослідження нових форм роботи бібліотек світу надає можливість сформувати уявлення про діяльність зарубіжних книгозбірень. Стратегічна спрямованість програмно-проектної діяльності публічних бібліотек вимагає її регулювання на державному і регіональному рівнях через ухвалення цільових програм розвитку публічних бібліотек, що забезпечить зростання соціально-економічної ефективності бібліотечної діяльності. Слід відзначити, що

розвиток програмно-проектної діяльності на державному рівні, заснований на виявленні її закономірностей, тенденцій, соціального і науково-технічного процесу, вимагає координації усіх сфер культури, пов'язаних з бібліотекою. Держава, публічна бібліотека та проект знаходяться у центрі циклу, що включає координацію, підтримку і регулювання, контроль і моніторинг, впровадження, вибір альтернатив, визначення пріоритетів, програмування і стратегічно-цільове планування. Такий зв'язок забезпечить інтеграцію зусиль держави і органів місцевої влади для створення досконалої соціокомунікаційної інфраструктури на основі проектного підходу [9, С. 150].

Висновки до розділу 1

Таким чином, підсумовуючи викладене у першому розділі дослідження, можна зробити такі висновки:

Бібліотечні інновації є основою процесу модернізації бібліотек України. Модернізація публічних бібліотек тісно пов'язана з інноваційною діяльністю. Активні техніко-технологічні, організаційні, функціональні трансформації бібліотек України мають проводитись за умов формування інноваційної політики розвитку бібліотек [9, С. 22].

Головною метою бібліотек України як ланки інформаційної інфраструктури держави стає перероблення інформаційних ресурсів у «нове знання» і забезпечення умов доступу користувачів до необхідної їм інформації. За умов інформатизації суспільство потребує змін та активізації не тільки інформаційного ресурсу, а й інформаційного потенціалу бібліотек, наближення його до потреб і сподівань користувачів, різних соціальних груп і структур. Ці процеси бібліотека здійснює шляхом трансформації бібліотечно-інформаційного виробництва [9, С. 41].

Активна інформатизація суспільства та зростаючі потоки інформації сприяли процесу інформатизації бібліотек. У середині 80-х рр. ХХ ст. розпочалися комп'ютеризація бібліотек та створення відділів та секторів комп'ютеризації. Згодом почали виникати локальні мережі як спроба

оптимізувати діяльність установ, підвищити ефективність їх роботи. Розвиток локальних мереж був пов'язаний з необхідністю оперативно передавати дані в межах невеликої території [9].

Використання новітніх інформаційних технологій в сучасних умовах є невід'ємною умовою бібліотечної діяльності, а з переходом до суспільства знань відбувається формування нового типу користувача, який вимагає оперативного отримання інформації. В зв'язку з цим створення та підтримка власних web-сайтів стали одними із головних і перспективних напрямків роботи сучасної бібліотеки – наукової, вузівської чи публічної та джерелом доступу до її ресурсів. Сайт бібліотеки в сучасних умовах служить передусім для реалізації її інформаційної функції.

Останнім часом бібліотеки активно застосовують соціальні мережі для організації професійного спілкування та взаємодії з читачами, бібліотечного обслуговування, навчальної діяльності та рекламних заходів, вибираючи найбільш необхідне програмне забезпечення, розвиваючи форми миттєвих відповідей, використовуючи інші засоби інтерактивної комунікації, що наближає їх до користувачів, робить більш релевантними в сучасному інформаційному суспільстві, формує новий імідж бібліотеки, підвищує соціальну активність користувачів за рахунок залучення до створення бібліотечного контенту та ін.

Сайти, блоги та сторінки в соціальних мережах наблизили бібліотечні послуги до молодих читачів, стали потужним інструментом заохочення до читання, позитивно вплинули на розвиток читацької аудиторії, підвищили ступінь поінформованості користувачів. Застосування інформаційних технологій розширює можливості бібліотек та коло їх реальних і потенційних користувачів [9, С. 114].

Активне впровадження сучасних форм обслуговування на базі використання мережевих технологій передбачає створення електронних інформаційних ресурсів, віртуальні консультації, електронна доставка

документів (ЕДД) та інші послуги, які користуються великим попитом у користувачів.

Бібліотеки України почали активне впровадження у свою діяльність послуг з надання доступу до електронного урядування.

Отже, інформатизація суспільства, яка поетапно розгортається як комп'ютеризація, автоматизація, медіатизація, доступ до мережевих технологій, суттєвим чином змінює організаційну структуру публічних бібліотек України.

РОЗДІЛ 2. БІБЛІОТЕЧНА АДВОКАЦІЯ ЯК НОВИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (2000-2021pp.)

2.1. Адвокаційна діяльність бібліотек: сутність, принципи, завдання

Важливим інструментом демократичних перетворень на сучасному етапі розвитку суспільства є кампанії адвокатів. Адвокаційна діяльність розглядається як невід’ємна складова роботи будь-якої організації, що турбується про свій статус, організаційну спроможність, стійкість і розвиток [2].

У наукових виданнях часто зустрічаються різні синонімічні визначення адвокації, зокрема: адвокатування, адвокати, громадянське представництво чи представлення інтересів та захист прав громадян, однак сутності адвокації вони не змінюють [42, С. 87].

Адвокація – це публічна пропаганда. Розвиток адвокації та лобізму в Україні, як цивілізованих форм взаємодії бізнесу, суспільства та влади, формування розвиненої ринкової економіки, ефективної влади і демократичного суспільства актуалізує потребу звернутися до вивчення досвіду адвокації підприємців в країнах Європейського Союзу [4].

Як особлива соціальна технологія, адвокація відома з найдавніших часів. У перекладі з латині це слово означає «заклик до надання підтримки». Адвокацією в Стародавньому Римі та Греції займалися адвокати і ритори. Головною їхньою зброєю було слово. Вони писали промови для відомих в суспільстві людей, виступаючи з якими, вони закликали до здійснення якихось суспільно значущих дій або переконували слідувати якимось переконанням і поглядам. До найбільш відомих ораторів стародавнього світу можна віднести Горгія, Лісія, Демосфена, Юліана Гая, Сабіна, Марка Туллія Цицерона, Марка Антонія. Чимало сучасних діячів бізнесу та політики звертаються до цих імен, як до певного еталону та зразка для наслідування. Сучасна адвокація почала розвиватися разом з промисловою революцією, становленням капіталізму,

формуванням підприємців як особливого соціального прошарку зі своїми власними інтересами, який час від часу вступав у протиріччя з інтересами та діями держави та інших соціальних груп. Особливо активним цей процес почав бути, починаючи з 80-х років минулого століття, коли в усіх цивілізованих країнах сформувалася політична тенденція подолання корупції, яка знайшла живий відгук у більшості населення.

Сучасне значення терміну сформувалося в США. У практиці лобістських та громадських організацій Сполучених Штатів він означає систематичну діяльність, спрямовану на представництво і захист прав та інтересів певної соціальної групи, їхню гармонізацію з інтересами влади та громадянського суспільства [4].

Англійське слово *advocacy* походить від латинського «закликати» - «to call to». Основне поняття описує це слово так: «Заклик до людей стати на ваш бік». Існує кілька подібних слів: дієслово (*advocate*) «виступати за», іменник *advocate* «адвокат, захисник» та іменник (*advocacy*) «адвокація, захист». Українські бібліотекознавці, термін «адвокації» розуміють, як «громадянське представництво» зусилля, якого спрямовані на захист інтересів книгозбірні. Завданням адвокації є відстоювання бібліотечної діяльності чи інноваційного розвитку шляхом ефективного впливу та фінансової підтримки з органами місцевого самоврядування [34].

Поняття «адвокація» (від грец. «ad» – тут, в даний момент» і «voca» – закликати) означає діяльність, що має на меті захист прав і просування інтересів громад чи окремих груп населення [2].

Адвокація (англ. *Advocacy*, вживаються також варіації адвокасі (едвокасі), адвокатування) — діяльність з представництва та захисту інтересів клієнта (індивіда або групи людей) уповноваженої особи чи організації з метою отримання клієнтами доступу до благ, на які вони мають право, але не можуть його реалізувати. Досягається така мета через взаємодію від імені клієнта з юридичними та фізичними особами, впливом на громадську думку

та рішення в політичній, економічній, соціальній сфері державного управління [3].

Для позначення адвокації вживається надзвичайно широке коло понять та термінів – «адвокасі», «лобіювання», «лобістська діяльність», «захист інтересів», «організоване представництво інтересів», «система консультування», «громадські справи», «зв'язки з урядом», «вплив громадськості», «участь громадськості», «залучення громадськості», «взаємодія громадськості», «доступ громадськості» тощо [35].

Дослідник В. С. Пашкова розглядає адвокасі як «процес, спрямований на зміну політики, законів і практик, які використовують впливові люди, групи та заклади. Метою якого є «просування» певного погляду, ідеї, точку зору, групи людей, чи певної справи шляхом трансформації чи впровадження певної публічної практики» [1]. На думку науковця, адвокасі – це побудова продуктивних відносин між урядовцями та тими, кому вони служать (громадянами). Дослідниця зазначає, що явище адвокасі виникло в результаті необхідності реагувати на гострі соціальні проблеми чи вироблення комплексної відповіді на систематичні негаразди чи кризи. Особа, яка потрапила у скрутне становище чи усвідомлює існування певної проблеми, не завжди має змогу цю проблему вирішити. Тому виникає необхідність пошуку і впливу на того, кому підвладне вирішення проблеми. Звідси і визначальна риса адвокасі – вплив на особу, яка приймає рішення.

Найзагальніше визначення поняття адвокасі – це діяльність, що має на меті захист і просування прав та інтересів громад чи окремих груп населення [1].

На сьогоднішній день заходи з адвокасі є невід'ємною частиною роботи будь-якої організації, що турбується про свій статус, організаційну спроможність і стійкість. Адвокація передбачає активну взаємодію з різними організаціями, громадянами та максимально публічне обговорення питань. В залежності від масштабу та важливості проблеми вона може бути вирішена на місцевому (район, місто, область), національному чи міжнародному рівнях [1].

Відтак, з'ясувати значення поняття «адвокація» є нагальним у бібліотекознавчому сьогоденні, для того, щоб можна було відстежити покрокові зусилля теоретиків та практиків бібліотечної галузі у проведенні цілеспрямованої роботи з адвокації. У бібліотекознавчих дослідженнях питання адвокації (advocasy) постає все частіше, відтак, відіграє важливу роль для організації не лише бібліотечного середовища, а й громадянського суспільства зокрема. Вимогою сьогодення є потреба бібліотек в адвокаційній діяльності, адже її ефективне використання сприятиме кращому функціонуванню бібліотечної діяльності [1].

Отже, бібліотечна адвокація – це конкретні сплановані зусилля, спрямовані на отримання бібліотекою підтримки та розуміння. Такі зусилля необхідно докладати упродовж тривалого часу, використовуючи різноманітні засоби й форми роботи. В умовах інформаційного суспільства, якнайширший доступ до якісної інформації з різних аспектів та галузей його життєдіяльності набуває всезростаючого значення [1].

Адвокаційна діяльність є одною із основних складових роботи бібліотек, так як вони піклуються про свій розвиток, організаційну спроможність, статус. Робота з адвокації передбачає знання специфіки механізмів прийняття рішень, нормативно-правової бази держави, а також точок дотику або можливостей участі у розробці документів, що безпосередньо стосуються щоденної діяльності бібліотек [31].

Процеси розбудови України як демократичної держави, її органічне входження у світовий правовий та інформаційний простір, обумовили зростання суспільної потреби в ефективному комплектуванні та використанні бібліотечних фондів, організації системи інформування з допомогою сучасних електронних інформаційних технологій.

З початку 90-х років ХХ ст. в Україні розпочався стрімкий розвиток демократичного суспільства, який потребує постійної доступності до інформації. Усі ці інформаційні процеси проходять на правовій основі, що підкріплені Законами України.

Продовжуючи розглядати всі можливості адвокації та її вплив на розвиток комерційної трансформації бібліотек, варто звернути увагу на дисертаційне дослідження І. О. Давидової «Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві». Дослідниця визначає необхідність теоретичних та методологічних розробок формування інноваційної політики бібліотек, співставляє та знаходить наукове пояснення розбіжностей між традиційною бібліотекою та комерційною діяльністю книгозбірні. Автор вважає, що новітні інформаційні бібліотечні технології суперечать традиційним методам роботи, проте створюють умови для нової системи соціальних комунікацій [28].

Авторка дослідила еволюцію наукових підходів щодо перетворення бібліотеки з традиційної на таку, що відповідає вимогам часу та визначила методологічні підходи до дослідження інноваційної політики розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві. І. О. Давидова також акцентує увагу на інноваційній політиці розвитку бібліотек в Україні, яку розглядає на трьох рівнях, як-от: державного регулювання інноваційного розвитку бібліотек; регіональної інноваційної політики в галузі бібліотечної діяльності; рівні окремої бібліотеки [28]. Авторкою зроблено аналіз маркетингової діяльності бібліотек, але не системної роботи. Достатньо важливою проблемою в цьому напрямі, науковець вважає, стихійне використання маркетингових методів. Тому, для створення науково-теоретичних засад для керування бібліотеками потрібно використовувати методичні особливості адвокаційної діяльності та співставляти їх з правовими аспектами управління бібліотекою [28].

Явище адвокати виникло в результаті необхідності реагувати на гострі соціальні проблеми чи вироблення комплексної відповіді на систематичні негаразди чи кризи. Особа, яка потрапила у скрутне становище чи усвідомлює існування певної проблеми, не завжди має змогу цю проблему вирішити. Тому виникає необхідність пошуку і впливу на того, кому підвладне вирішення проблеми [1]. Звідси і визначальна риса адвокати – вплив на особу, яка приймає рішення.

В Україні заходи з адвокати входять до стратегії діяльності Української бібліотечної асоціації. Стратегічні завдання адвокаційної діяльності бібліотек: покращити поінформованість суспільства про значення бібліотек; розширити знання громад про цінність і вплив бібліотечної професії та всіх бібліотечних служб; підтримати та забезпечити життєздатність ініціатив з адвокати на локальному, регіональному та національному рівнях; посилити законотворчу співпрацю з посадовцями, дотичними до питань, що стосуються бібліотек [1].

Адвокаційна діяльність завжди передбачає представлення інтересів окремих громадян, соціальних груп тощо. Виходячи з цього критерію, можемо виділити види адвокати. Науковці В. Загуменна, С. Барабаш виділяють такі види адвокати, як: *самоадвокація* (самозахист), *громадська* (хтось захищає іншого, але обов'язково за його згодою), *юридична* (допомога адвоката, юрисконсульта), *колективна* (люди з подібними інтересами лобіюють певне питання), *адвокація ровесників* (хтось, маючи аналогічний досвід, захищає інтереси іншого) [1].

Дослідник В. Кучереносов розглядає такі види адвокати, як: *самоадвокація* (коли людина виступає від свого імені, представляє власні інтереси або захищає власні права); *адвокація конкретного випадку* (означає говорити від імені, представляти інтереси та захищати права іншої людини або конкретної групи людей, які в даний момент не можуть представити та захистити себе); *громадська або публічна адвокація* (означає говорити від імені, представляти інтереси та захищати права широкої категорії людей, усієї громади або суспільства, якщо адвокація конкретного випадку концентрує зусилля на одній конкретній ситуації, на одній людині або групі людей, громадська адвокація зосереджується на представленні інтересів та захисті прав більш широкого загалу) [2].

Загалом адвокація може мати три цілі: зміна політики; системні зміни; демократичні зміни.

Зміна політики — це вплив через владу. Найкоротший шлях досягнення цієї мети — переконати впливову персону чи організацію представляти

проблему від імені громадян. У цій моделі адвокація відбувається між елітами і тими, хто приймає рішення. При цьому пересічні громадяни відчуватимуть, що вони самі не мають влади. Їхня сила — це люди, які їм симпатизують і хочуть допомогти, але самі вони є безпорадними і відстороненими від процесу прийняття рішень [2].

Системні зміни — це коли змінюється сама система ухвалення публічних рішень у напрямку збільшення: залучення громадян до процесу ухвалення рішень; прозорості ухвалення рішень; підзвітності тих, хто ухвалює рішення, перед громадянами. Однак навіть із цими перевагами більшість представників незахищених груп усе ще побоюються вимагати свого місця за столом [2].

Демократичні зміни — це коли звичайні громадяни усвідомлюють свої права і готові брати участь у процесі ухвалення рішень на всіх рівнях. Визнання влади народу і його участі як основна мета адвокації звільняє її від вузького розуміння, що це просто зміна політики [16].

Об'єктом адвокації виступають державні установи. Її мета полягає в здійсненні владою певних конкретних дій, прийнятті відповідних нормативних актів стосовно групи, інтереси якої захищаються та представляються. Зрештою, адвокація – це політична діяльність, спрямована на соціальні, правові, інституційні зміни в суспільстві та державі. По суті, адвокація охоплює не тільки сфери та інтереси бізнесу, вона залучає й багато інших соціальних груп [3].

Адвокація хоч і є близькою до лобізму, проте вона суттєво відрізняється від нього. Ці відмінності часто не помічаються і, як наслідок, ці два терміни ототожнюються. Причому подібна тенденція спостерігається не тільки у нас в Україні, але і в Європі. На наш погляд, доцільно говорити щонайменше про чотири основні відмінності [3].

Перша: адвокація здійснюється громадськими організаціями або ж від їхнього імені, лобізм - професійними організаціями бізнесу, які діють в його ж інтересах.

Друга відмінність є більш важливою: лобізм спрямований переважно на зміни в законодавстві та адміністративній практиці, натомість адвокація спрямована на належну їхню імплементацію, коли в силу якихось причин влада діє не так, як це передбачено законом, або ж не в інтересах тих чи інших верств населення.

Третя відмінність полягає в тому, що лобізм спрямований безпосередньо на здійснення впливу на орган державної влади, адвокація ж - на все суспільство в цілому.

І, остання, четверта відмінність: лобізм спрямований на здійснення конкретної дії, а адвокація, - на зміну ставлення до проблеми [3].

Отже, адвокаційна діяльність є одною із основних складових роботи бібліотек, так як вони піклуються про свій розвиток, організаційну спроможність, статус. Робота з адвокації передбачає знання специфіки механізмів прийняття рішень, нормативно-правової бази держави, а також точок дотику або можливостей участі у розробці документів, що безпосередньо стосуються щоденної діяльності бібліотек [31].

2.2. Адвокаційна кампанія: основні етапи підготовки та проведення

Планування адвокаційної кампанії. Слід зазначити, що успіх адвокаційної кампанії багато в чому залежить від її планування, що передбачає здійснення низки послідовних кроків, зокрема:

1. *Визначення теми адвокації.* Адвокація, як правило, починається тоді, коли у людини чи групи людей виникає незадоволення певним станом речей. Це означає, що існує проблема, яка може стати темою для адвокації, але спочатку її треба правильно сформулювати .

2. *Визначення мети та завдань адвокаційної кампанії.* Проведений аналіз причин ситуації допомагає визначити мету та завдання майбутньої адвокаційної кампанії. Мета повинна відображати ті проміжні та довгострокові результати (позитивні зміни в ситуації), що ми хочемо отримати

під час проведення кампанії. Визначення мети базується на сформульованій темі адвокації.

На думку дослідника В. Кучереносова, мета має відповідати вимогам SMART:

S (specific, significant) — конкретна, значна.

M (measurable, meaningful, motivational) — вимірювана, значуща, мотивуюча.

A (attainable, agreed upon, action-oriented) — досяжна, узгоджена, орієнтована на конкретні дії.

R (realistic, relevant, reasonable, rewarding, results-oriented) — реалістична, доречна, корисна, орієнтована на конкретні результати).

T (time-based, timely, trackable) — обмежена у часі, своєчасна, підлягає відстеженню [2].

У даному випадку мета має бути: конкретною (зрозуміло, що саме має бути зроблено та які результати очікуються); *значною* (очікувані результати матимуть вплив на життя усієї громади); *вимірюваною* (є чіткі критерії, що можна виміряти: розмір очікуваного фінансування, впровадження конкретного механізму конкурсу); *значущою* (ця мета має сенс для громадських організацій та громади в цілому); мотивуючою (мета надихає на дії); *досяжною* (кампанія матиме конкретні результати та наслідки); *узгодженою* (окремі компоненти формулювання підпорядковані головній меті — забезпечити фінансування громадських організацій з міського бюджету); *орієнтованою* на конкретні дії (передбачається здійснення конкретних заходів); *реалістичною* (отримати очікувані результати цілком реально); *доречною* (чинні соціально-економічні умови, зокрема процеси децентралізації, дозволяють досягти мети); *корисною* (несе користь для громади та громадських організацій); *орієнтованою на конкретні результати* (кампанія матиме конкретні наслідки – виділення фінансування для громадських організацій, впровадження конкурсних механізмів тощо); *обмеженою у часі* (кампанія має бути проведена до формування бюджету

наступного року); *своєчасною* (політична, соціальна та економічна ситуація в громаді є сприятливою для досягнення мети) [2].

Багато, щоб формулювання будь-якої мети (кампанії, проекту, програми тощо) відповідало якщо не усім, то, принаймні, більшості з вищенаведених критеріїв.

3. *Аналіз мішеней адвокаційної кампанії.* Адвокаційна кампанія передбачає прийняття певних рішень представниками органів центральної влади або місцевого самоврядування. Офіційних осіб, від яких безпосередньо залежить прийняття рішення, в адвокації називають мішенями. Необхідно пам'ятати, що мішені — це завжди люди, посадовці, але не органи влади, оскільки саме люди приймають рішення. У адвокації виділяють 5 категорій мішеней:

Основні — особи, від яких безпосередньо залежить прийняття рішення. У залежності від ситуації це можуть бути: міський (сільський) голова, депутати місцевої ради та інші офіційні особи.

Альтернативні — це ті, хто також має можливість прийняття рішення. Альтернативна мішень — це своєрідний план «Б» для нашої кампанії. Якщо виникнуть ускладнення з основною мішенню, нам буде потрібен інший посадовець, який має достатньо важелів впливу, щоб забезпечити прийняття необхідного рішення.

Офіційні — керівники органів влади (у багатьох випадках співпадають з основною мішенню), до яких офіційно звертаються та які підписують відповідні документи.

Доступу — це ті, хто може надати нам доступ до основної мішені.

Підтримки — це інші посадовці, які також можуть бути зацікавлені у прийнятті відповідного рішення

Встановлення та розвиток контактів з різними категоріями мішеней є одним з ключових завдань адвокаційної кампанії, оскільки від цього залежить її успіх [54, С. 14].

4. *Аналіз зацікавлених сторін.* Крім мішеней в адвокації виділяється ще одна категорія представників громади — зацікавлені сторони, тобто люди, які мають відношення та певне ставлення до визначеної проблеми. Загалом кажучи, діяльність громадського сектору так чи інакше зачіпає практично усіх представників місцевої громади, проте ставлення до проблеми у кожного буде різним. У адвокаційній діяльності використовується інструмент, що має назву «Аналіз зацікавлених сторін, або Аналіз ігрового поля». Він дозволяє визначити ставлення різних представників громади до теми нашої адвокаційної кампанії та підготувати відповідну стратегію роботи з ними.

Використовуючи два критерії (ставлення до проблеми та позицію щодо запропонованих шляхів її вирішення), можемо виділити 5 категорій зацікавлених сторін:

Союзники — люди, які поділяють проблему та погоджуються із запропонованими нами шляхами її вирішення.

Прихильники поділяють проблему, але пропонують інші шляхи її вирішення.

Нейтралі не знають про існування проблеми або не звертають на неї увагу.

Опоненти не вважають проблему актуальною або пріоритетною.

Суперники заперечують існування проблеми взагалі [2].

Робота із зацікавленими сторонами є не менш важливою складовою адвокаційної кампанії, ніж робота з мішенями. Від підтримки громадян, громадських організацій, бізнесу, ЗМІ, органів влади багато в чому буде залежати успіх адвокаційної кампанії. Таким чином, будь-яка адвокаційна кампанія має дві обов'язкові складові: здійснення впливу на представників органів влади (мішеней) з метою прийняття необхідного рішення та взаємодія з представниками громади (зацікавленими сторонами) заради забезпечення громадської підтримки та здійснення додаткового тиску на представників влади [2].

5. *Підготовка та передача ключового повідомлення.* Кожна людина (мішені та зацікавлені сторони), з якою ми матимемо справу під час адвокаційної кампанії, потребує індивідуального підходу. Це означає, що в кожному конкретному випадку мотивація, що спонукатиме людину діяти або, навпаки, не діяти, буде різною. Одним з важливих інструментів адвокації є розробка індивідуальних ключових повідомлень. Будь-яка адвокаційна кампанія може мати загальні слогани, але слід пам'ятати, що вони будуть сприйматися по-різному різними людьми та групами людей.

Для того щоб правильно сформулювати можливу винагороду, необхідно визначити ймовірні мотиви, що можуть бути важливими для нашої цільової аудиторії. Існує 4 види мотивів: *особистий* (що я як особистість отримаю в разі здійснення певної дії?); *суспільний* (що отримає моя громада у випадку прийняття відповідного рішення?); *економічний* (якими будуть економічні винагороди для громади у разі прийняття рішення?); *ідеологічний* (якими будуть політичні наслідки прийняття рішення?) [2].

У подальшому ключове повідомлення використовується як базова комунікаційна стратегія в листах або усного спілкування під час презентацій. Для забезпечення максимального сприйняття повідомлення аудиторією, необхідно враховувати 3 чинники:

- хто є передавачем повідомлення?
- якою є точка входу (місце, час та стан аудиторії)?
- які канали комунікації ми використовуємо?

Передавачі можуть бути внутрішніми (представники бібліотеки) та зовнішніми (представники цільової групи, партнери, офіційні особи тощо). Урахування специфіки, точки входу дозволяє досягти максимального впливу на аудиторію.

Під час передачі повідомлення можуть бути використані різні канали: телебачення; радіо; брошури, листівки, новини; преса — газети, журнали; соціальні медіа; події — круглі столи, публічні слухання, семінари, конференції; особисті контакти — персональний продаж; листи, звернення;

агітація, візити «від дверей до дверей»; телефонний маркетинг (опитування телефоном); плакати, рекламні щити; пряма розсилка та ін. [2].

6. *Підготовка плану адвокаційної кампанії.* Специфіка підготовки плану адвокаційної кампанії полягає в тому, що процес її імплементації може бути непередбачуваним. Це може відноситись до неочікуваної реакції з боку представників органів влади та інших зацікавлених сторін. Саме тому під час планування адвокаційної кампанії необхідно чітко визначити перші кроки, а також можливий алгоритм дій в залежності від розвитку ситуації. Готувати план адвокаційної кампанії можна за такою схемою: завдання, заходи, термін, відповідальний [2].

7. *Аналіз ризиків.* Для того щоб передбачити можливі сценарії розвитку подій, необхідно провести аналіз ризиків. Можливі ризики необхідно аналізувати відповідно до завдань (та в деяких випадках окремих заходів) кампанії [2].

8. *План моніторингу та оцінки кампанії.* Моніторинг та оцінка є важливою складовою будь-якої адвокаційної кампанії. Моніторинг та оцінка є двома взаємопов'язаними видами діяльності. Моніторинг є постійним процесом, завдяки якому зацікавлені сторони отримують інформацію про прогрес у досягненні поставлених цілей та завдань. Оцінка є вимірюванням завершеної або актуальної діяльності з метою визначення рівня досягнення поставлених цілей та прийняття відповідних рішень [2].

Необхідно також пам'ятати, що результати також можна оцінювати за декількома параметрами, зокрема з точки зору:

- Ефективності. Для цього необхідно дати відповідь на таке запитання: в якій мірі використання ресурсів привело до отримання результатів?
- Результативності. У якій мірі отримані результати дозволили досягти мети та завдань кампанії?
- Впливу. Які ефекти (наслідки) мала проведена кампанія?
- Значимості. Наскільки мета (результати) кампанії відповідають потребам цільової групи та загальній ситуації в громаді, регіоні тощо?

- Стійкості. Чи залишаться вигоди від кампанії після її завершення? Урахування вищенаведених чинників дозволить виміряти, оцінити та проаналізувати різні аспекти отриманих результатів.

Під час підготовки плану моніторингу та оцінки необхідно також визначити: засоби перевірки (наприклад: опитування, інтерв'ю, анкетування, аналіз документації тощо); джерела інформації (наприклад: анкети, дані опитувань, документи, ЗМІ тощо); частота збору даних (наприклад: раз на місяць) [2].

9. *Побудова коаліції.* Коаліції можуть бути потужним джерелом впливу на прийняття необхідних рішень. Створення коаліції є, по суті, обов'язковою умовою успіху для будь-якої адвокаційної кампанії [2].

10. *Ресурси для адвокаційної кампанії.* Проведення будь-якої кампанії потребує певних ресурсів: фінансових, матеріальних, людських, професійних, інформаційно-методичних тощо. Важливо ще на етапі планування кампанії визначити, які саме та в якому обсязі ресурси будуть потрібні, спланувати та своєчасно здійснити заходи щодо їх залучення [2].

Таким чином, запорукою ефективної адвокаційної кампанії є: вивчення ставлення цільових аудиторій до теми та мети адвокаційної кампанії; залучення цільової аудиторії до проведення кампанії; чітко сформульовані, досяжні та вимірювані мета та завдання кампанії; ефективний та гнучкий план реалізації.

2.3. Роль Української бібліотечної асоціації у розвитку бібліотечної адвокації

Процес розбудови громадянського суспільства неможливий без відкритого доступу до інформації, і тими, у кого його немає. Усвідомлення цього місцевими і національними лідерами, всіма громадянами України дає великі шанси для вирішення проблем фінансування бібліотечних установ, покращення їх матеріально-технічної бази, доступності їхніх ресурсів,

інформатизації бібліотечного сервісу та інших питань. Тому вкрай важливим є процес представлення інтересів бібліотек і користувачів перед тими, хто уповноважений приймати рішення [4]. Проблеми галузі – імідж бібліотеки в суспільстві, неможливість надання бібліотеками послуг, які відповідають сучасним інформаційним потребам користувачів, недосконалість бібліотечної нормативно-правової бази вирішуються шляхом загальних системних дій із застосуванням знань з адвокації бібліотек, поширення яких у вітчизняному бібліотечному середовищі належить Українській бібліотечній асоціації (УБА) [4].

Організація опікується інтересами української бібліотечної громади, захищає права бібліотек, бібліотекарів та користувачів. УБА зробила вагомий внесок у розвитку демократичних ініціатив, спрямованих на захист та лобювання інтересів бібліотек, досягла вагомих результатів щодо привернення уваги суспільства і влади до бібліотек, змінила імідж бібліотеки в Україні, зробила її більш привабливою для користувачів і бібліотекарів [4].

За останні роки за ініціативи УБА відбулися суттєві зміни у модернізації матеріально-технічної бази бібліотек в Україні, сформовано і продовжується робота з підтримки позитивного іміджу бібліотек у суспільстві, підвищено рівень володіння інформаційними технологіями тисяч бібліотечних працівників [4].

Помітно покращились відносини бібліотек з органами влади. Відбулася значна зміна іміджу бібліотек як сучасних інформаційних установ, що надають доступ до світових інформаційних ресурсів. Проведена фундаментальна робота з розробки навчальних матеріалів з адвокації, які сьогодні використовуються як основа підготовки і перепідготовки бібліотекарів. За останні роки нарощено потужний потенціал УБА, що сприяв підвищенню її знайшли відгук у Міністерстві культури України, про що декларовано останнім часом цим відомством [4].

Адвокація є пріоритетним напрямком діяльності Української бібліотечної асоціації (УБА). В 2008 році було створено секцію Української

бібліотечної асоціації з адвокації (голова секції – Барабаш С.І.). Метою її створення є консолідація зусиль членів організації, спрямованих на захист та представлення інтересів українських бібліотек та їх користувачів. Тобто привернути увагу суспільства і влади до бібліотек, змінити імідж бібліотеки в Україні, зробити її більш привабливою для користувачів і бібліотекарів [46].

Секція з адвокації підтримує системні зміни у фаховому середовищі, надає певні можливості зробити бібліотечну справу, громаду кращою та формує відчуття відповідальності за втілення цих змін. Головні завдання Секції визначені програмами Української бібліотечної асоціації з адвокації: «Через бібліотеки – до знань!» на 2008-2013рр.» та ««Дієва бібліотека - успішна громада!» на 2017–2021 рр.» [46].

Мета програми «Через бібліотеки – до знань!» на 2008-2013рр.»: привернути увагу суспільства і влади до бібліотек, змінити імідж бібліотеки в Україні, зробити її більш привабливою для користувачів і бібліотекарів. Для цього важливо створити сучасну матеріально-технічну базу для бібліотек України та підвищувати рівень кваліфікації працівників бібліотек та їхню здатність використовувати інноваційні технології та методики [50].

Програма передбачала реалізацію відповідних цілей, а саме:

- сприяння модернізації матеріально-технічної бази бібліотек в Україні;
- формування позитивного іміджу бібліотек у суспільстві (цільова аудиторія: користувачі бібліотек, представники владних структур, працівники бібліотек);
- підвищення рівня кваліфікації бібліотечних працівників в Україні з метою задоволення потреб користувачів, що постійно змінюються, з урахуванням сучасних інформаційних технологій [50].

За час дії проекту було досягнуто значних результатів, зокрема:

привернута увага громадськості до проблем бібліотек шляхом підготовки та організації громадських зустрічей в усіх регіонах України,

присвячених обговоренню ролі публічних бібліотек у розвитку місцевих громад;

розроблено план постійної довготривалої рекламної кампанії, спрямованої на формування позитивного іміджу бібліотеки в суспільстві.

забезпечено поінформованість бібліотечних працівників, представників владних структур, партнерів (книговидавців, спеціалістів з ІТ, освітян та ін.) про проблеми підвищення кваліфікації та підготовки бібліотечних кадрів й можливості їх вирішення засобами адвокатури й сприяння професійному спілкуванню й обміну досвідом шляхом організації і проведення конференцій Української бібліотечної асоціації (2009, 2010, 2011pp.);

вивчено зарубіжний досвід з адвокатури через здійснення навчальних турів до країн, що мають позитивний досвід у вирішенні даної проблеми по два тури в рік (один - європейська країна, другий – США: Мортенсонцентр. Бібліотечна школа при Іллінойському університеті, місто УрбанаШампейн) по 10-15 осіб протягом трьох років для команди тренерів з адвокатури та директорів регіональних бібліотек (всього біля 90 учасників) з метою його впровадження в роботу українських бібліотек;

здійснено підвищення рівня кваліфікації працівників бібліотек шляхом організації та проведення тренінгів з адвокатури, забезпечивши їх навчальними програмами по шести темах: “Використання PR-технологій в адвокатури бібліотек”, “Впровадження рекламних технологій в адвокатури бібліотек”, “Інструменти організації адвокатури-компаній для бібліотек”, “Основи інформаційного менеджменту сучасної бібліотеки”, “Методи створення позитивного іміджу сучасної бібліотеки”, “Соціальнопсихологічні основи ділової комунікації”. Всього за три роки тренінги пройшли біля 500 бібліотекарів [50].

У результаті дії проекту з адвокатури було привернуто увагу суспільства і влади до бібліотеки та її проблем. Значно покращилися відносини бібліотек з органами влади. Відбулася поступова зміна іміджу бібліотек як сучасних інформаційних установ, що надають доступ до світових інформаційних

ресурсів. Це сприяло росту кількості користувачів і підвищенню їхньої задоволеності рівнем послуг, що їх надають книгозбірні [50].

Діяльність, яка здійснюватиметься під час реалізації проекту, сприяла нарощуванню потенціалу УБА, підвищенню її організаційної спроможності та зміцненню бібліотечного сектора України в цілому.

Програму ««Дієва бібліотека – успішна громада!» на 2017– 2021 рр.» було затверджено 17 листопада 2016 року на Конференції Української бібліотечної асоціації, її мета – лобіювати та захищати права користувачів бібліотек територіальних громад на бібліотечне обслуговування та безперешкодний і рівноправний доступ до інформації, обстоювати їхні права в умовах суспільних перетворень та об'єднання територіальних громад; позиціонувати бібліотеки в суспільстві як відкритий простір для освіти, науки, культури, дозвілля, комунікації та підвищувати обізнаність членів громади, влади, суспільства в цілому про цінність та потенціал бібліотек у здійсненні реформ [29].

В програмі значено, що досягти мети можна шляхом реалізації таких цілей: сприяння впровадженню нових соціальних нормативів бібліотечного обслуговування в умовах утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ); формування модельних стандартів бібліотечного обслуговування та розроблення рекомендацій щодо їх впровадження в умовах адміністративної реформи з урахуванням процесів інтеграції бібліотечних мереж, культурних інституцій, освітніх установ; підвищення обізнаності кожної територіальної громади про потенціал і можливості бібліотеки в суспільних перетвореннях шляхом ефективних комунікацій, PR та реклами [29].

Кожна **ціль** передбачає виконання певних **завдань**.

Ціль 1. *Сприяння впровадженню нових соціальних нормативів бібліотечного обслуговування в умовах створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ).*

Запровадження нових соціальних нормативів в умовах адміністративної реформи може викликати зміну кількості бібліотек та в

цілому парадигми бібліотечного обслуговування окремих територій держави. Для запобігання ситуації, коли для частини мешканці в ОТГ може бути ускладнений доступ до бібліотечних ресурсів і послуг, доцільно запропонувати низку заходів, що допоможуть модернізувати бібліотечне обслуговування в територіальних громадах та підвищити його якість, сприятимуть впровадженню кращого досвіду та розповсюдженню інновацій [29].

Завдання: аналізувати і моніторити впровадження нових мінімальних соціальних нормативів, запроваджувати успішний досвід та сприяти запобіганню ризиків.

Для реалізації цього завдання вбачається необхідним:

- розробити рекомендації щодо запобігання ризиків та подолання труднощів, що постають перед бібліотеками в процесі утворення об'єднаних територіальних громад та пов'язаних з багатоваріантністю створення ОТГ, мікрорегіональним чи макрорегіональним рівнем реалізації програм і проектів регіонального розвитку, визначенням переліку делегованих повноважень, здійсненням заходів щодо передавання власності бібліотек, врегулюванням трудових відносин, та щодо створення дорожньої карти управління бібліотеками в умовах територіальних громад;
- здійснювати моніторингову діяльність шляхом збирання та узагальнення інформації щодо змін у структурі бібліотечної мережі внаслідок проведення територіально-адміністративної реформи, відстежувати відповідні індикатори на основі офіційних статистичних даних та інформації центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. За даними моніторингу оцінювати якість бібліотечно-інформаційного обслуговування громад та дотримання мінімальних соціальних нормативів, використовуючи при цьому можливості і потенціал регіональних відділень УБА;

- проводити моніторинг дотримання чинного законодавства під час структурних змін бібліотечних мереж та пошук шляхів правового врегулювання конфліктних ситуацій;
- налагодити співпрацю з громадськими організаціями, діяльність яких спрямована на сприяння впровадженню реформ;
- ініціювати у фаховій пресі публікацію матеріалів з метою висвітлення і популяризації найкращого досвіду реорганізації бібліотечних мереж у процесі створення ОТГ;
- провести тренінги з представниками органів управління ОТГ щодо функціонування бібліотек (на рівні регіональних відділень УБА) [29].

***Ціль 2.** Формування модельних стандартів бібліотечного обслуговування та розроблення рекомендацій щодо їх впровадження в умовах адміністративної реформи з урахуванням процесів інтеграції бібліотечних мереж, культурних інституцій, освітніх установ.*

Адміністративно-територіальна реформа має розглядатися як можливість проведення модернізації бібліотечної мережі, якісної зміни нормативно-правової бази і регламентуючих документів, розроблення нових модельних стандартів бібліотечного обслуговування, що базуються на практиках європейських країн та відповідають вимогам користувачів інформації, задовольняють потреби суспільства у доступі до світових інформаційних джерел через актуальні документні фонди на різних носіях інформації та віддалених ресурсів за допомогою Інтернету.

Модельна бібліотека має бути універсальною установою, спроможною виконувати інформаційну, освітню, культурну та просвітницьку функції. Задля вирішення цього завдання бібліотеки повинні мати актуалізовані бібліотечні фонди, у т.ч. аудіовізуальні та електронні документи, досконале технічне і програмне оснащення та кваліфікований персонал.

Завдання: теоретично дослідити, обґрунтувати і розробити модельні стандарти бібліотечного обслуговування, базуючись на принципах інтеграції бібліотечних мереж та з урахуванням досвіду європейських країн. Розробити

рекомендації щодо їх використання та реально домогтися їхнього впровадження на експериментальних майданчиках в окремих ОТГ [29].

Для реалізації цього завдання вбачається необхідним:

- вивчити найкращий міжнародний досвід зі створення модельних стандартів бібліотечного обслуговування та узагальнити успішні приклади;
- теоретично обґрунтувати організаційні, технологічні, фінансові умови моделей бібліотечного обслуговування громад різних рівнів;
- розробити методичні рекомендації зі створення модельних бібліотек та бібліотечних мереж з урахуванням процесів інтеграції в умовах утворення та функціонування об'єднаних територіальних громад та з урахуванням статусу, завдань і функцій бібліотек та бібліотечних мереж обласного і національного рівнів, практично використовуючи при цьому міжнародний досвід і теоретичні обґрунтування;
- запровадити модельні стандарти побудови бібліотечних мереж, формування ресурсів та організації бібліотечного обслуговування в окремих ОТГ, що будуть слугувати експериментальними майданчиками, вивчати їхній досвід для подальшого розповсюдження та удосконалення роботи бібліотек всієї країни [29].

Ціль 3. *Підвищення обізнаності громади про потенціал бібліотеки у суспільних перетвореннях шляхом ефективних комунікацій, PR та реклами.*

Роль бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини недооцінена, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій. Частково це спричинила недостатня обізнаність громади, органів державної влади, суспільства в цілому про можливості сучасної бібліотеки, про інформаційні продукти і соціально значущі послуги (в тому числі і он лайн-сервіси), які може надати бібліотека, створюючи гармонійний комунікаційний простір для суспільної взаємодії. Бібліотеки потребують системних іміджевих та PR заходів, спрямованих на висвітлення можливостей та реалізацію їхнього потенціалу як об'єднувальної ланки між громадою, органами влади, окремими громадянами, що сприятиме

реформам та суспільним перетворенням, консолідації та розвитку місцевої громади.

Завдання: підвищити рівень обізнаності громадян що до можливостей сучасної бібліотеки в наданні послуг як окремим користувачам, так і громаді в цілому, розробити рекомендації щодо здійснення адвокаційних заходів [29].

Для реалізації цього завдання вбачається необхідним:

- ініціювати у мас-медіа публікацію матеріалів щодо розкриття можливостей сучасних бібліотек, надання ними різноманітних послуг (в тому числі послуг доступу до офіційної інформації, е-послуг органів влади та державних установ, інших онлайн-послуг);
- налагодити ефективну комунікацію з громадськими та іншими організаціями з метою здійснення спільних проєктів (проведення заходів) з просування бібліотеки в суспільстві (всеукраїнські акції «Моя бібліотека найкраща», «Читай! Формат не має значення» та інші);
- провести PR- кампанію на телебаченні, радіо, в соціальних мережах, пропагуючи історії успіху про бібліотеку та її користувачів, надаючи пріоритет темам «Бібліотеки – мости до електронного урядування», «Все про Європу: дізнавайся у бібліотеках», «Бібліотека: сучасна, креативна твоя»;
- ініціювати проєкт «Нова хвиля», в межах якого здійснювати заходи щодо популяризації бібліотечної професії із залученням членів Молодіжної секції УБА та студентської молоді;
- розробити методичні рекомендації щодо запровадження PR- заходів в бібліотеках, що будуть сприяти розкриттю її потенціалу та покращенню іміджу в суспільстві [29].

Як вже було згадано вище, адвокація – це важливий напрям діяльності Української бібліотечної асоціації. Вона завжди приділяла увагу формуванню іміджу бібліотеки в суспільстві, підвищенню престижу бібліотечної професії та захищала права бібліотекарів і читачів. Серед головних завдань УБА є привернення уваги суспільства до бібліотек, покращення співпраці з органами влади та громадянським суспільством з метою забезпечення впливу на

бібліотечну політику, процеси законодавчо-нормативного урегулювання та ухвалення управлінських рішень на загальнодержавному й місцевому рівнях [42].

Бібліотечна адвокація використовує багато інструментів маркетингу та зв'язків з громадськістю, проте є окремим напрямом – дією, спрямованою на зміну стану проблеми. Її ціль - визначення та озвучення потреб бібліотечної громади, вирішення існуючої проблеми, сприяння поширенню певних поглядів, вплив на структури, що визначають політику. Така дія, а саме співпраця з державною владою, представниками законодавчих органів і урядовими чиновниками, вплив на ділові кола з метою сприяння або протистояння ухваленню певних законодавчих актів, визначила пріоритетні напрями діяльності Української бібліотечної асоціації. А лобізм, як інструмент демократії, яким користуються відкрито у формі переконань, діалогу, полеміки та обміну інформацією, став предметом обговорення і застосування в бібліотечних колах паралельно з такими функціями бібліотечних зв'язків із громадськістю, як робота з пресою, реклама послуг, корпоративні зв'язки, розвиток позитивного іміджу українських бібліотек [4].

Соціально-комунікаційна діяльність бібліотеки як установи обов'язково передбачає стратегічний характер, тобто передбачає застосування наукового підходу, зокрема проведення аналізу проблеми, визначення мети, цільових груп, стратегії, методів і каналів, а головне — планування і результативність. Такий підхід УБА стимулює через систему науково-освітніх проєктів, неформальних шкіл та тренінгів з підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців. Особливе місце належить постійним щорічним літнім школам з адвокації, які ініційовані секцією УБА з адвокації та стратегічними партнерами – регіональними бібліотечними організаціями, ОУНБ, районними держадміністраціями. Перша, друга та третя літні школи пройшли за підтримки Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, Миколаївської ОУНБ та Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара. Програми шкіл передбачають вирішення завдань сучасної бібліотечної адвокації, навчання спеціалістів адвокаційним

методикам і технологіям, пошук нових підходів у діалозі з владою. Успіх проведення усіх шкіл виявився очевидним [10].

Проаналізувавши сказане вище, спробуємо підсумувати, що адвокаційна робота буде успішною, якщо будуть виконані такі головні критерії:

- активна позиція дирекції бібліотеки;
- соціальна свідомість працівників бібліотек; – досконале знання нормативно-правових документів;
- ефективний соціально-комунікаційний зв'язок між громадськими організаціями і владними структурами тощо.

Отже, отриманий досвід УБА дозволяє усвідомити бібліотечну адвокацію як комплексну дію та показник розвитку громадянського суспільства. Сьогодні заходи з адвокації є невід'ємною частиною діяльності Української бібліотечної асоціації, яка підтримує свій статус, організаційну спроможність та сталість, що забезпечує перспективи професійного розвитку її дійсних членів.

Висновки до розділу 2

Таким чином, підсумовуючи викладене у другому розділі дослідження, можна зробити такі висновки:

Важливим інструментом демократичних перетворень на сучасному етапі розвитку суспільства є кампанії адвокатів. Адвокаційна діяльність розглядається як невід'ємна складова роботи будь-якої організації, що турбується про свій статус, організаційну спроможність, стійкість і розвиток [2].

Адвокація – це публічна пропаганда. Розвиток адвокації та лобізму в Україні, як цивілізованих форм взаємодії бізнесу, суспільства та влади, формування розвиненої ринкової економіки, ефективної влади і демократичного суспільства актуалізує потребу звернутися до вивчення досвіду адвокації підприємців в країнах Європейського Союзу [4].

Для позначення адвокації вживається надзвичайно широке коло понять та термінів – «адвокасі», «лобіювання», «лобістська діяльність», «захист інтересів», «організоване представництво інтересів», «система консультування», «громадські справи», «зв'язки з урядом», «вплив громадськості», «участь громадськості», «залучення громадськості», «взаємодія громадськості», «доступ громадськості» тощо [35].

Бібліотечна адвокація – це конкретні сплановані зусилля, спрямовані на отримання бібліотекою підтримки та розуміння. Такі зусилля необхідно докладати упродовж тривалого часу, використовуючи різноманітні засоби й форми роботи. В умовах інформаційного суспільства, якнайширший доступ до якісної інформації з різних аспектів та галузей його життєдіяльності набуває всезростаючого значення [1].

Адвокаційна діяльність є одною із основних складових роботи бібліотек, так як вони піклуються про свій розвиток, організаційну спроможність, статус. Робота з адвокації передбачає знання специфіки механізмів прийняття рішень, нормативно-правової бази держави, а також точок дотику або можливостей участі у розробці документів, що безпосередньо стосуються щоденної діяльності бібліотек [31].

В Україні заходи з адвокасі входять до стратегії діяльності Української бібліотечної асоціації. Стратегічні завдання адвокаційної діяльності бібліотек: покращити поінформованість суспільства про значення бібліотек; розширити знання громад про цінність і вплив бібліотечної професії та всіх бібліотечних служб; підтримати та забезпечити життєздатність ініціатив з адвокасі на локальному, регіональному та національному рівнях; посилити законотворчу співпрацю з посадовцями, дотичними до питань, що стосуються бібліотек [1].

Адвокація є пріоритетним напрямком діяльності Української бібліотечної асоціації (УБА). В 2008 році було створено секцію Української бібліотечної асоціації з адвокації (голова секції – Барабаш С.І.). Метою її створення є консолідація зусиль членів організації, спрямованих на захист та представлення інтересів українських бібліотек та їх користувачів. Тобто

привернути увагу суспільства і влади до бібліотек, змінити імідж бібліотеки в Україні, зробити її більш привабливою для користувачів і бібліотекарів [46].

Секція з адвокації підтримує системні зміни у фаховому середовищі, надає певні можливості зробити бібліотечну справу, громаду кращою та формує відчуття відповідальності за втілення цих змін. Головні завдання Секції визначені програмами Української бібліотечної асоціації з адвокації: «Через бібліотеки – до знань!» на 2008-2013рр.» [50] та ««Дієва бібліотека - успішна громада!» на 2017–2021 рр.» [46].

Отриманий досвід УБА дозволяє усвідомити бібліотечну адвокацію як комплексну дію та показник розвитку громадянського суспільства. Сьогодні заходи з адвокації є невід'ємною частиною діяльності Української бібліотечної асоціації, яка підтримує свій статус, організаційну спроможність та сталість, що забезпечує перспективи професійного розвитку її дійсних членів.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження доцільно зробити наступні висновки:

Бібліотечні інновації є основою процесу модернізації бібліотек України. Модернізація публічних бібліотек тісно пов'язана з інноваційною діяльністю. Активні техніко-технологічні, організаційні, функціональні трансформації бібліотек України мають проводитись за умов формування інноваційної політики розвитку бібліотек [9, С. 22]. Головною метою бібліотек України як ланки інформаційної інфраструктури держави стає перероблення інформаційних ресурсів у «нове знання» і забезпечення умов доступу користувачів до необхідної їм інформації. За умов інформатизації суспільство потребує змін та активізації не тільки інформаційного ресурсу, а й інформаційного потенціалу бібліотек, наближення його до потреб і сподівань користувачів, різних соціальних груп і структур. Ці процеси бібліотека здійснює шляхом трансформації бібліотечно-інформаційного виробництва [9, С.41].

Активна інформатизація суспільства та зростаючі потоки інформації сприяли процесу інформатизації бібліотек. У середині 80-х рр. ХХ ст. розпочалися комп'ютеризація бібліотек та створення відділів та секторів комп'ютеризації. Згодом почали виникати локальні мережі як спроба оптимізувати діяльність установ, підвищити ефективність їх роботи. Розвиток локальних мереж був пов'язаний з необхідністю оперативно передавати дані в межах невеликої території [9].

Використання новітніх інформаційних технологій в сучасних умовах є невід'ємною умовою бібліотечної діяльності, а з переходом до суспільства знань відбувається формування нового типу користувача, який вимагає оперативного отримання інформації. В зв'язку з цим створення та підтримка власних web-сайтів стали одними із головних і перспективних напрямків роботи сучасної бібліотеки – наукової, вузівської чи публічної та джерелом

доступу до її ресурсів. Сайт бібліотеки в сучасних умовах служить передусім для реалізації її інформаційної функції.

Останнім часом бібліотеки активно застосовують соціальні мережі для організації професійного спілкування та взаємодії з читачами, бібліотечного обслуговування, навчальної діяльності та рекламних заходів, вибираючи найбільш необхідне програмне забезпечення, розвиваючи форми миттєвих відповідей, використовуючи інші засоби інтерактивної комунікації, що наближає їх до користувачів, робить більш релевантними в сучасному інформаційному суспільстві, формує новий імідж бібліотеки, підвищує соціальну активність користувачів за рахунок залучення до створення бібліотечного контенту та ін.

Сайти, блоги та сторінки в соціальних мережах наблизили бібліотечні послуги до молодих читачів, стали потужним інструментом заохочення до читання, позитивно вплинули на розвиток читацької аудиторії, підвищили ступінь поінформованості користувачів. Застосування інформаційних технологій розширює можливості бібліотек та коло їх реальних і потенційних користувачів [9, С. 114].

Активне впровадження сучасних форм обслуговування на базі використання мережевих технологій передбачає створення електронних інформаційних ресурсів, віртуальні консультації, електронна доставка документів (ЕДД) та інші послуги, які користуються великим попитом у користувачів.

Бібліотеки України почали активне впровадження у свою діяльність послуг з надання доступу до електронного урядування.

Важливим інструментом демократичних перетворень на сучасному етапі розвитку суспільства є кампанії адвокатів. Адвокаційна діяльність розглядається як невід'ємна складова роботи будь-якої організації, що турбується про свій статус, організаційну спроможність, стійкість і розвиток [2]. Адвокація – це публічна пропаганда. Розвиток адвокатури та лобізму в Україні, як цивілізованих форм взаємодії бізнесу, суспільства та влади,

формування розвиненої ринкової економіки, ефективної влади і демократичного суспільства актуалізує потребу звернутися до вивчення досвіду адвокації підприємців в країнах Європейського Союзу [4]. Для позначення адвокації вживається надзвичайно широке коло понять та термінів – «адвокасі», «лобіювання», «лобістська діяльність», «захист інтересів», «організоване представництво інтересів», «система консультування», «громадські справи», «зв'язки з урядом», «вплив громадськості», «участь громадськості», «залучення громадськості», «взаємодія громадськості», «доступ громадськості» тощо [35].

Бібліотечна адвокація – це конкретні сплановані зусилля, спрямовані на отримання бібліотекою підтримки та розуміння. Такі зусилля необхідно докладати упродовж тривалого часу, використовуючи різноманітні засоби й форми роботи. В умовах інформаційного суспільства, якнайширший доступ до якісної інформації з різних аспектів та галузей його життєдіяльності набуває всезростаючого значення [1]. Адвокаційна діяльність є одною із основних складових роботи бібліотек, так як вони піклуються про свій розвиток, організаційну спроможність, статус. Робота з адвокації передбачає знання специфіки механізмів прийняття рішень, нормативно-правової бази держави, а також точок дотику або можливостей участі у розробці документів, що безпосередньо стосуються щоденної діяльності бібліотек [31].

В Україні заходи з адвокасі входять до стратегії діяльності Української бібліотечної асоціації. Стратегічні завдання адвокаційної діяльності бібліотек: покращити поінформованість суспільства про значення бібліотек; розширити знання громад про цінність і вплив бібліотечної професії та всіх бібліотечних служб; підтримати та забезпечити життєздатність ініціатив з адвокасі на локальному, регіональному та національному рівнях; посилити законотворчу співпрацю з посадовцями, дотичними до питань, що стосуються бібліотек [1]. В 2008 році було створено секцію Української бібліотечної асоціації з адвокації. Метою її створення є консолідація зусиль членів організації, спрямованих на захист та представлення інтересів українських бібліотек та їх

користувачів. Тобто привернути увагу суспільства і влади до бібліотек, змінити імідж бібліотеки в Україні, зробити її більш привабливою для користувачів і бібліотекарів [46].

Секція з адвокації підтримує системні зміни у фаховому середовищі, надає певні можливості зробити бібліотечну справу, громаду кращою та формує відчуття відповідальності за втілення цих змін. Головні завдання Секції визначені програмами Української бібліотечної асоціації з адвокації: «Через бібліотеки – до знань!» на 2008-2013рр.» [50] та ««Дієва бібліотека - успішна громада!» на 2017–2021 рр.» [46].

Отриманий досвід УБА дозволяє усвідомити бібліотечну адвокацію як комплексну дію та показник розвитку громадянського суспільства. Сьогодні заходи з адвокації є невід'ємною частиною діяльності Української бібліотечної асоціації, яка підтримує свій статус, організаційну спроможність та сталість, що забезпечує перспективи професійного розвитку її дійсних членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адвокасі в бібліотечній сфері [Електронний ресурс] : посіб. для бібліотекарів, користувачів і друзів бібліотек: на основі видання Амер. біб. асоціації : пер. з англ. / наук. ред. В. С. Пашкової. URL: <http://libinnovate.files.wordpress.com/2009/12/advocacy-final1.pdf>. (дата перегляду: 05.03.2022).
2. Адвокаційна діяльність бібліотек : методичний посібник / КЗ «Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека імені О.М. Горького». Запоріжжя, 2012. Випуск 1. 32с.
3. Адвокація [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>. (дата звернення: 05.03.2022).
4. Барабаш С. І. Адвокація бібліотек: мета, структура, основні напрями діяльності // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. М. Шейка. Х., 2011. Вип. 34. С. 150–156.
5. Барабаш С. І. Бібліотечна адвокація як комплексна дія та показник розвитку громадянського суспільства: досвід Секції УБА з адвокації [Електронний ресурс] / С. І. Барабаш ; НТУУ «КПІ», НТБ // Щорічна та звітно–виборна Конференція УБА «Розбудова громадянського суспільства: місія Української бібліотечної асоціації», 18–19 листопада 2015 р., м. Київ. Київ, 2015. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/14299>. (дата звернення: 15.04.2022).
6. Бережна К. С. Динаміка техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Харків, 2017. Вип. 50. С.101-111.
7. Бережна К. С. Організаційні трансформації публічних бібліотек України // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Харків, 2016. Вип. 49. С. 68-76.
8. Бережна К. С. Роль публічних бібліотек України у поширенні електронного урядування // Культура та інформаційне суспільство ХХІ

століття : матер. всеукр. наук.-теорет. конф., (20-21 квітня 2017 р.). Харків : ХДАК, 2017. С. 245-247.

9. Бережна К.С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] : дис. канд. наук з соц. ком.: 27.00.03. Харків 2018. 232 с. URL: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2104> (дата перегляду: 13.03.2022).

10. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2000-2001) / [підгот. : О. Лахно, Л. Салко]. Київ : НПБУ, 2002. 37 с. : табл.

11. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2001–2002) / [підгот. О. Лахно]. Київ : НПБУ, 2003. 37 с. : табл.

12. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2002–2003) / [підгот. О. Лахно]. Київ : НПБУ, 2004. 37 с. : табл.

13. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2003–2004) / [підгот.: О. Лахно]. Київ : НПБУ, 2005. 38 с. : табл.

14. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2004–2005) / [підгот. М. Талалаєвська]. Київ : НПБУ, 2006. 37 с. : табл. 41. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2007) [Текст] / [підгот. О. П. Лахно]. Київ : НПБУ, 2008. 41 с.

15. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2007–2008) / [підгот. О. П. Лахно]. Київ : НПБУ, 2009. 55 с. : табл.

16. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2008–2009) / [підгот. І. О. Цуріна]. Київ : НПБУ, 2010. 56 с. : табл.

17. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2009–2010) / [підгот.: О. В. Зозуля, О. В. Лагута, Ю. В. Юхневич]. Київ : НПБУ, 2011. 58 с. : табл. 208

18. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2011–2012 рр.) / [підгот. О. П. Лахно]. Київ : НПБУ, 2013. 62 с. : табл.

19. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2012–2013 рр.) / [підгот. : О. П. Лахно, О. В. Зозуля]. Київ : НПБУ, 2014. 62 с. : табл.

20. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2013–2014 рр.) / [підгот. О. П. Лахно]. Київ : НПБУ, 2015. 61 с. : табл.
21. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2014–2015 рр.) / [підгот. О. П. Лахно]. Київ : НПБУ, 2016. 61 с.
22. Бібліотечна Україна в цифрах : стат. зб. / Нац. парлам. б-ка України (2015–2016 рр.) / [підгот. О. П. Лахно]. Київ : НПБУ, 2017. 61 с.
23. Білоус В. С. Проектна діяльність як інструмент модернізації бібліотеки вищого навчального закладу // Вісник Книжкової палати. 2014. № 4. С. 17-18. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2014_4_7. (дата перегляду: 07.05.2022).
24. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України // Бібліотечна планета. 2009. № 3. С. 6-9.
25. Вилегжаніна Т. Реформування бібліотечної галузі – невідкладне завдання сьогодення // Бібліотечна планета. 2015. № 1. С. 4-6.
26. Вилегжаніна Т. Соціальне спрямування діяльності публічних бібліотек України. Регіональний аспект // Бібліотечна планета. 2016. № 4. С. 4-6.
27. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепція, модернізація: монографія / Олена Вікторівна Воскобойнікова-Гузєва ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.
28. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві: автореф. дис... д-ра наук з соц. комунікацій: 27.00.03. Харків, 2008. 51 с.
29. Дієва бібліотека – успішна громада! [Електронний ресурс] : Програма адвокаційної діяльності Української бібліотечної асоціації на 2017 – 2021 рр. // Розробники: Агаркова В.В., Барабаш С.І., Варюхіна Л.М., Влезько Н.В., Загуменна В.В., Лугова Л.А., Моїсеєва С.А., Синиця Н.М., Спанчак Т.І., Ткаченко О.В., Шевченко І.О. URL: <https://ula.org.ua/252->

dokumenti/dokumenti-uba/3584-prohrama-advokatsiinoi-diialnosti-ukrainskoi-bibliotechnoi-asotsiatsii-na-2017-2021-rr-diyeva-biblioteka-uspishna-hromad (дата перегляду: 05.04.2022).

30. Долбенко Т. О. Місце бібліотек в системі інформаційних комунікацій // Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України; М-во культури України ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; Наук. б-ка ; Каф. книгознавства і бібліотекознавства. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. С. 13-20.

31. Загуменна В. В. Адвокація: представлення інтересів бібліотек : посіб. для тренерів за прогр. підвищ. кваліфікації // Укр. бібл. асоц. ; Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв ; Центр безперервн. інформ.-бібл. освіти ; Головний тренінгов. центр для бібліотекарів; В. В. Загуменна. Київ : Самміт–книга, 2012. 60 с.

32. Загуменна В.В. «Адвокасі» без перешкод. Про актуальну проблему сьогодення: потребу вільного та відкритого доступу до інформації // День. 2010. 12 серпня. С. 23-27.

33. Матеріали до Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» / авт.-упоряд : О. М. Бруй, О. В. Воскобойнікова–Гузєва, В. С. Пашкова, Я. Є. Сошинська, І. О. Шевченко. Київ: УБА, 2015. 57 с.

34. Матеріали до стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» / Укр. бібл. асоц. ; автори-упорядники : О. М. Бруй, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. С. Пашкова, Я. Є. Сошинська, І. О. Шевченко. Київ: УБА, 2015. 57 с.

35. Навроцький В.В. Кампанія адвокати як інструмент демократичних перетворень / В.В. Навроцький, М.В. Менджул. Ужгород, 2011. 59 с.

36. Пашков О.М. Автоматизація бібліотек: історико-бібліотекознавчий аспект (II половина XX – початок XXI ст.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.08. Київ, 2005. 20 с.

37. План дій щодо реалізації програми адвокаційної діяльності УБА на 2017-2021 роки «Дієва бібліотека – успішна громада» [Електронний ресурс] // Розробники: І. Шевченко, Л. Лугова, С. Барабаш, С. Моїсєєва, Н. Влезько, Л. Мозгова, Н. Тітова, Н. Синиця URL: <https://ula.org.ua/252-dokumenti/dokumenti-uba/3584-prohrama-advokatsiinoi-diialnosti-ukrainskoi-bibliotечноi-asotsiatsii-na-2017-2021-rr-diyeva-biblioteka-uspishna-hromad>. (дата перегляду: 03.03.2022).

38. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 01.01.2017 р. № 32/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>. (дата перегляду: 03.03.2022).

39. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 01.01.2017 р. № 2657-ХІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата перегляду: 09.03.2022).

40. Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека XXI» [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. N 956. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата перегляду: 13.02.2022).

41. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 п. № 219-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>. (дата перегляду: 03.02.2022).

42. Пугач Л. Поняття адвокації («advocasy») у діяльності сучасних бібліотек / Любов Пугач, Марія Демчишин // Вісник Львівського ун-ту. 2017. – Вип. 11–12. С.87–94. (Серія «Книгознавство, бібліотеклзнавство та інф. технології»).

43. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>. (дата перегляду: 03.02.2022).

44. Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019-2021 роки [Електронний ресурс]. URL: <https://ula.org.ua/252-dokumenti/dokumenti-uba>. (дата перегляду: 21.02.2022).

45. Терещенко І. Особливості формування національного ринку електронно-інформаційних продуктів, послуг та сучасна бібліотечна діяльність // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2011. Вип. 30. С. 216-227.

46. Українська бібліотечна асоціація [Електронний ресурс] : [сайт]. URL: <https://ula.org.ua/>. (дата перегляду: 23.02.2022).

47. Хіміч Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек : посіб. для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / Укр. бібл. асоц., НАКККіМ, Центр безперерв. інформ.-бібл. освіти, Голов. тренінг. центр для бібліотекарів; К. : Самміт-книга, 2012. 88 с.

48. Чачко А. С. Библиотекведение в человеческом измерении. 1994–1999 : монографія / Международная академия информатизации при ООН. Отд. «Библиотекведение». Київ, 2000. 144 с. 215.

49. Чачко А. Современная библиотека в процессе трансформаций: монографія. Київ, 2003. 138 с.

50. Через бібліотеки – до знань! [Електронний ресурс] : Програма Української бібліотечної асоціації (УБА) з адвокати на 2008-2013рр. / Розроблено групою УБА з адвокати. URL: <https://ula.org.ua/252-dokumenti/dokumenti-uba/3584-prohrama-advokatsiinoi-diialnosti-ukrainskoi-bibliotечноi-asotsiatsii-na-2017-2021-rr-diyeva-biblioteka-uspishna-hromad>. (дата перегляду: 01.05.2022).